



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennytte forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Quæstionum Biblicarum
specimen secundum.

PUBLICO SCHOLÆ OTHINIENSIS

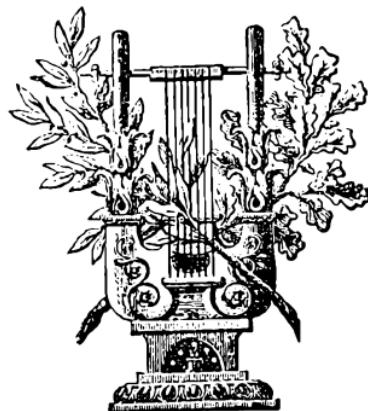
EXAMINI

MENSE SEPTEMBRI INSTITUENDO

PRÆLUSURUS

SCRIPSIT

DR. *CHRISTIANUS H. KALKAR,*
SCHOLÆ OTHINIENSIS PRÆCEPTOR PRIMARIUS.



OTHINIÆ.

TYPIS EXCUDIT S. HEMPEL.
MDCCCXXXV.

Quæ ante hoc biennium de *Cantico Deboraæ* disputavi, ea cum nonnullis iisque summa eruditione præditis viris probata esse viderim, iterum nunc præludendi munere functurus ex scrinio meo alias disputationes expromere andeo, ad sacras literas illas quoque pertinentes, quas lectorum favori et censuræ traditas velim et commendatas. Neque tamen non prositeor, me aliqua cum timiditate animi hunc libellum emittere; pugnat enim is contra autoritates hominum doctrina et ingenio illustrium; qui autem cum his certamen inire velit, is, nisi vel nominis splendore vel doctrinæ et eruditionis copiis præmunitus in aciem procedat, lectorum animos facile habet sibi adversos infestosque, qui contra dicendi studio plerumque invident, et de autoritatibus summorum hominum detrahere te velle censem, si, quæ pro veris et ab omni dubitatione remotis jactitentur, ea infringere coneris ac labefactare. Hoc cum in aliis literarum generibus sæpiissime accidit, tum maxime in iis, quæ ad *sacrum V. T. codicem* pertinent. Quemadmodum enim, ante literas sacras per accuratius philologiæ studium restauratas, opiniones a patribus veluti hæreditate relictæ summam in interpretes exercuerunt vim, neque admodum multi inveniebantur, quin hæreditate accepta non modo retinerent et tuerentur, sed etiam suis copiis augerent et expolirent, ita nostro tempore, hoc antiquo autoritatis quasi dominio abjecto, ea, quæ semel repudiarunt et tanquam spuria rejecerunt doctorum hominum ingenia, accuratius examinare et defendere audet fere nemus. Quo fit, ut nostrum tempus, quod *libertatis* nomen venditare et ostentare amat, nominibus mutatis, hoc in genere idem autoritatum jugum imponi sibi sit passum, parum cogitans ea, quæ vere monuit *V. C. Hitzig*: „Der Kritiker sei vorsichtig, aller vorläufigen Gewissheit habe er sich abgethan; immer halte er den Grundsatz fest, Prüfstein für das Einzelne ist im concretem Falle nur sein Allgemeines, zu dessen Kette es ein Glied ist; die Gründe seyen objectiv; nicht die hohle Subjectivität darf entscheiden, nie der unbewaffnete, der nackte Verstand!“ (Begriff der Kritik am A. Tst. practisch erörtert. Heidelb. 1831. pag. 4). Alia vero ratio est *Novi Test.*; nam sive temporum calamitatibus afflicti non nisi in Christo salutem ponendam esse didicerunt homines, sive philosophiæ studio in theologiæ fines ingresso vires sumere coacti sunt theologi, ut suam disciplinam propriis armis possent defendere, sive Grammaticarum nostro tempore florentissimarum literarum condicio N. T. lucem attulit, sive, id

quod equidem arbitror, omnes hæ res in unum conveniunt, ea profecto hodie est N. T. condicio, quæ s. l. amatores summa perfundat delectatione, cum, quæ proxima tempora vel irriserunt vel rejecerunt, hodie accuratissimæ rerum investigationi sese probarint tradiderintque. Quæ cum ita sint, spero fore, ut V. quoque T. tempore, quod instat, eosdem ex literis renatis percipiat fructus neque solos habeat oppugnatores, sed etiam defensores et patronos eadem, qua illi, doctrina instructos. Præierunt jam, præter alios, in Grammaticis' *V. Cl. Ewaldius*, in rebus *Hengstenbergius*, alter ab altero diversissimus, uterque novi ævi nuncius atque autor.

Sed ut ad hunc libellum revertam, contineri volueram in eo tres disputationes, quæ, quanquam scorrum separatimque legi et possent et deberent, ita tamen cohærerent, ut in prima opiniones de locis quibusdam pro interpolatis habitis refellerentur, in duabus alteris alia adhererentur, quæ id ipsum spectarent, et hujus rei defendendæ et libri Samuclis accuratius illustrandi causa. Sed cum tertiam disputationem *de vi et indole versionis Alex. I Samuelis libri*, longiorem esse viderem, quam ut angustis hujusmodi libri, præludendi causa conscripti, finibus contineri posset, in aliud tempus hanc quæstionem transferendam esse duxi, quam, si D. O. M. vires mihi suppeditet, brevi me emissurum esse spero.

Quanquam plagulae typis exscriptæ accurata diligentia perfectæ sunt ac retractatæ, fieri tamen non potuit, quin aliqui errores irrepserint, qui oculorum aciem effugerunt. Hæc enim officina, quanquam ceteroquin optimis et operis et literis est instructa, tamen non solum omnino non est adsveta, Hebraica prelo subiecere, sed paucissimas modo habet literarum punctorumque Hebr. formas easque non nisi unius generis, quo sit, ut cum summa difficultate et molestia h. l. prelo tradi possint tales libelli, multaque puncta, maxime Dagesch propter paucitatem formarum sæpe sint hoc in libro omissa. Hæc qui cogitaverit, hypothetæ mihiique condonabit, si plus prosicere non potuerimus, quam res et vires permiscerunt, potiusque mirabitur et in priore et maxime in hoc libro tam raro erratum esse, quam offendetur iis mendis, quæ evitari vix potuerunt. Corrigenda sunt: pag. 36, lin. 10. *solitum in: solitam*, pag. 37, lin. ult. *eam in eum*, pag. 45, lin. 11. *verba in verbo*, pag. 46, lin. 26. *quantæ in quanta*, pag. 47, lin. 27. *plena in plenam*, pag. 50 lin. 14 *alieno in aliena*.

SCRIPSI MENSE AUG. MDCCCLXXXV.

I. De nonnullis prioris Samuelis libri locis, qui interpolati esse dicuntur.

In sacro V. T. codice haud pauci exstant loci, quos corruptos esse atque interpolatos docuerunt recentiorum interpretum criticorumque ingenia; horum locorum non exiguum numerum invenerunt in priori Samuelis libro, qui memorabilem illam instauratae Israelitarum reipublicæ continet historiam. Hos autem, quos corruptos esse voluerunt Celeb. Viri, locos in novam vocanti disputationem præmonendum esse videtur, minime placere mihi sententiam eorum, qui veterem illum codicem eosdem perpessum esse libriorum errores, quibus alii quoque libri misere sunt depravati, vehementer negent, timentes scilicet ne, si conjecturæ in his quoque locus sit, temere aliquid de honore s. c. detrahatur. At alia earum narrationum est ratio, quas ab interpolatore

insertas esse dicunt; in his enim summa adhibenda est cautio, ne vel magnorum hominum autoritatibus deceptus vel præconceptis opinionibus occæcatus, ea ejicienda esse statuas, quæ, si accuratius res animo pertractaveris, cum orationis nexu bene co-hærere videoas; neque enim ab antiquis illis scriptoribus eandem exiges scribendi rationem, quam nostri homines sequuntur. Igitur rem ipsam aggrediamur.

Primus occurrit locus 1 Sam. XVII. 12-32, quo in loco singulare Davidis cum Goliatho certamen enarratur. Offendit hæc narratio jam veteres; risum movit *Bailio*; damnata est i. e. corruptionis criminè notata ab eo, quem laudat *Kennicot* (v. dissert. secund. super text. Hebr. ratione, edit. Teller pag. 403 seq.): *Pilkington* in libro, qui inscribitur: Remarks upon several passages of scripture; *Michaeli* (in notis ad vers. German. V. T. Orient. Bibl. VII. et XII.); *Eichhornio* (Einleitung in d. A. Test. II. pag. 487); *Jahnio* (Einleit. I. pag. 480); *Bertholdtio* (Einleit. II. pag. 897); *Dathio* (Libri Hist. V. T. Hal. 1832), *Winerio* (Realwörterbuch &c. 1833, I. pag. 304) aliis. Neque vero non negotii aliquid facessiverunt hæc commata aliis, qui cum interpolata ea esse negarent, suo loco mota et in alienum translata esse censuerunt, quæ sententia fuit *Hubigantii* et ante eum *Seb. Schmidtii*. Sed audiamus, quæ contra dicuntur.

1. „Miro modo, inquiunt, nova quædam inseritur narratio de genere et stirpe Davidis, incipiens a verbis: **וְזֹנְדֵבָן אִישׁ אַפְרַחִי**, quæ ita præcisa videntur et abrupta, ut cum præcedentibus non cohærent; nam qui jam cap. XVI. 1-14. de Isæo narraverit, quomodo ei in mentem venire possit, sermonem de Davidis genere iterum inducere“ (Eichhorn, l. c.) *) Hæc magis speciosa quam vera mihi quidem videntur; nam si non alia de causa notandi essent hi verss., quam quod parum apte h. l. inducti, hæc accusatio arguere posset, scriptorem minus accurate scripsisse, non, alium sua in text. intulisse, quod in errantem caderet crimen; inde vero probari non potest, totam hanc narrationem ab alio et illo quidem interpolatore esse insertam. Tritissima autem est consuetudo sacrorum scriptorum, ut, quando rem aliquam memoratu dignam sint narraturi, longius repetant, atque, quæ antea levius attigerint, planius explicitent. Exemplorum copiam præstabunt omnes fere libri historici s. c., maxime Pentateuchus, opinionum ille quidem levitate misere vexatus, quo in libro nova rei alicujus seu hominis

*) Das **וְזֹנְדֵבָן אִישׁ אַפְרַחִי** ist so abgebrochen, so abgesondert, und einsam hingestellt, enthält eine so müßige Wiederholung von der Zahl der Söhne Isais, dass sich fühlen lässt, die ganze Stelle sei anfangs als eine Sage vom Zweikampf Davids mit Goliath an den Rand geschrieben, von da aber nachher durch ein Missverständniss in den Text gerückt worden.

narratio plerumque inducitur per אלה חולדות esl. 1 Reg. VI. 1. Huc accedit, quod scriptor, qui antea *aliorum* de Davide protulit narrationes (XVI.), nunc istius res gestas narraturus, ipse, ne Davidis generis obliuione premantur lectores, hæc repetit; denique ipse cavit autor, ne in hoc negligentiae crimen vocaretur, cum addiderit: *אפרתי הוה* quod Clericus recte vertit: *illius, quem dixi,* *) quod verbum *היה* valde esset otiosum, nisi autor id voluisse, ut, de quo jam antea sermo fuerit inductus, ejus h. l. repetitam esse mentionem intelligerent lectores.

2. At Eichhornius: „Freemd klingt, inquit, der Ausdruck *בֵּית אֲפָרְתִּי* *הַיְהָ מְבִיא לְחֶם*; wie kommen hier *בֵּית* und *אֲפָרְתִּי* *בֵּית* *לְחֶם* einander zur Seite; sonst steht doch immer (?) nur *בֵּית* (*לְחֶם*) XVI. 1. 18.“ Respondere licet, ne hoc quidem aut otiosum esse aut ab autore, rem **accurati**us explanante, alienum; fuerunt enim, ut satis notum est, duo oppida nomine *בֵּית לְחֶם* *insignita*, quorum alterum Sebulonitarum Jos. XIX. 15. memoratur, alterum hoc nostrum antiquissimis temporibus vocabatur *אֲפָרְתָּה*, sine dubio ex regione circumjacente nomine accepto, vid. Gen. XXXV. 19. XLVIII. 7, unde factum est, ut in illustri illo loco Mich. V. 3. scribatur *בֵּית לְחֶם*.

*) Verterunt quidem Syr. Ar. Luther. Noldius (Conc. Part. p. 351), Glass. (Phil. Sac. ed. Buddei p. 710): Ephraæi viri *cujusdam*; sed Grammaticam habere eos sibi *adversantem*, planum est.

אַפְרָחָה. Itaque in loco illo superiore, ubi Deus Samuelem alloquitur, nihil illustrandi causa additur; h. l. in quo ipse res enarraturus est scriptor, ne in errorem inciderent lectores, cujusnam urbis fieret mentio, addidit אַפְרָחָה ad בֵּית לְהִמְנָה; hoc autem eo magis necessarium esse duxit, quia Bethlehem Judæ pagus tum fuisse videtur admodum vilis, itaque in urbium Judæ recensione Jos. XV. omissus. Sic omnia mihi plane currere videntur. Sed graviora sunt, quæ jam proferentur.

3. „Quis non miretur, inquiunt, Sauli *armigerum* belli tempore domum rediisse ad greges pascendos XVII. 15, præsertim cum Saulus jam antea ab Isæo petiisset, ut David ipsi ministraret, cui valde hic probaretur.“ Mirum fortasse, neque tamen a vero alienum. Isæus enim, cuius filiorum natu minimus erat David, facile regi hoc tribuere potuit, ut filium cum eo esse permitteret, quem domum redire juberet, quando, fratribus in bellum profectis, ejus ope indigeret. Neque enim rex, ut semper apud se esset, a patre contendit; modo dixit XVI. 22: יְהִי עַמְרָנָא לְךָ זֹרֶן; neque scriptor, Davidem in aula usque mansisse narrat; veterum autem scribendi artem ad exactas nostrorum temporum normas revocare si licet, ingens sane rerum teste historia firmatarum numerus ejiciendus esset atque damnandus. Jam quod armigerum a bello non bene abesse potuisse dixerunt Celeb. Vir.,

in eo, ne antiquitatem non recte spectaverint, vereor. נִשְׁאָכְלִים enim singulare unius hominis munus non indicat; ita Joabus decem habebat גַּשְׁאֵיכְלִי יְהֹאֵב 2 Sam. XVIII. 15. cfr. XXIII. 56; quis sibi in animum inducat, regem, cum tot haberet ministros dux bello præpositus, unum solum et non plures ejusmodi habuisse armigeros, quorum vel huic vel illi aliquando abesse liceret. *) Quod cum verisimilium, tum eo confirmatur, si reputaveris, Davidem, animum Sauli, divinitus turbatum, exhilarandi causa domo arcessitum, sine dubio domum libenter retulisse pedes ab aula, quæ cum ejus moribus parum conveniret; nam qui se regem unctum esse sciret, idque dominum, ne ei suspicionem moveret, celare cogeretur, ejus profecto non lætabilis est apud aulicos manendi condicio. *Etsi enim*, ut verbis utar *Calvini* cordatissimi interpp. vett. (Hamil. in Sam. Opp. Amst. II. pag. 270) *Samuelis ipsius ministerio fuisset unctus et sciret se a Deo Regem in posterum designatum, non tamen exerceatur ulla regnandi cura vel sollicitudine, sed potius in commissam a patre sibi provinciam totus incumbit.* *Ubi vero in aulam venit vocatus, non est aulicis honoribus delinitus neque inebriatus; neque ventis vela dedit, pristinæ conditionis immemor, sed ubi facta est ipsi domum revertendi*

*) cfr. Sam. Chandlers kritische Lebensgeschichte Davids, übers. v. Diederichs. Bern 1777. pag. 69.

potestas, non erubuit reverti et ad pascendas oves animum applicare, quasi nunquam aula Regia salutata. Igitur autor addit יְשָׁבֵת לְלִבָּה וְזַרְעָה, quod parum recte vertunt: *David ultro citroque commebat*, cum potius vertendum sit: *David jam dudum Saulum reliquerat*, usitato Hebr. sermonis genere ita suadente. (cfr. Ges. Lex. s. שָׁבֵת).

4. Quartum argumentum sumitur ex eo, quod parum probabile esse ajunt, Goliathum per *quadraginta* dies (v. 17) pugnam flagitasse, cum nemo in aciem procedere auderet; sed hæc neminem facile movebit criminatio, qui *quadraginta* in s. c. pro *infinito* numero sæpe dictum esse cogitaverit, eodem plane modo, quo nos: hundrede, Romani: sexcenti et sexcenties utuntur; quod igitur per multos dies fecit, per *quadraginta* fecisse dicitur (cfr. Gesen. Lehrg. pag. 700 et quæ ibi citantur).

5. „Parum cohærent, inquiunt, quæ v. 25. narrantur, cum iis, quæ antecedunt, et iis, quæ sequuntur; nam in antecedentibus nihil dictum est de præmiis ei propositis, qui cum Goliatho iniret certamen, et, Goliatho interfecto, David nullum accipit præmium.“ Hæc vere dicta; nihil autem probare mihi quidem videntur. Nam quod in iis, quæ antecedunt nulla præmiorum facta est mentio, in eo solitum sacrorum scriptorum secutus est autor in rebus narrandis morem; sæpiissime enim neglecto ordine serieque rerum, aliud quoddam, illustrandi

causa additur, quod suo loco est prætermissum. Ex innumeris hujus rei exemplis unum modo afferam ex nostro libro desumtum. Cap. XIII. Saulus cum exercitu Gilgale manens, cum *Samuel ad tempus constitutum* (לְמִזְבֵּחַ אֲשֶׁר נִזְבֵּחַ) non veniret, ipse sacra fecit, cujus facti graves Samuelis tulit objurgationes (v. 15), sed Samuelem aliquid de hoc bello cum Saulo pepigisse vel destinasse, nullo sane verbo indicavit scriptor, neque ideo quisquam dubitabit, diem et tempus a Samuele esse datum, quia autor hæc prætermittenda esse censuit. Eadem nostri loci est ratio. Quod autem id, quod promissum est, non præstitit Saulus, invidia et suspicione perturbatus, ex eo profecto nihil contra nostrum locum elicere licet. (Afferrem argumenti loco cap. XVIII. 21. בְּשָׂתִים תְּחִתָּן, quibus ex verbis, tale aliquid promissum esse collegunt interpp., nisi hæc ipsa verba dubia essent et opinionum diversitate vexata). Neque vero hoc prætermittendum esse censeo, autorem non narrare, hæc præmia a Saulo ei esse proposita, qui cum Goliatho congrederetur, sed *unum ex populo* hæc jactasse, quibus in rebus, quanta sit vis rumoris, vana sæpe pro veris tradentis, ne minem latere arbitror. David, qui, quam vanæ essent promissiones regis invidiosi, experientia edoctus scivit, postea (XVIII. 18.) tantas spes se concepturum negat, ut regis affinitatem adiret, in quo sermonem inve-

nies hominis prudentis, egregie dissimulantis, aulicorumque mores bene callentis. Ita iste locus, tantum abest ut nostrum infirmet, ut potius roboret atque tueatur.

6. „Mira, inquiunt, et vix credibilis (?) humanitas Davidis, qui reprehensiones fratris Eliabi iniquissimas æquissimo fert animo; absurdia fratris reprehensio, quod domi non manserit David, regis armiger.“ Miram profecto habes objectionem, quasi non, in dies miserabili edocti experientia, sciremus, hominum animos invidia odioque exacerbatos vera non videre, falsa amplecti, graves sæpe et concipere et effundere criminationes. Si enim, id quod mihi parum probabile videtur, XVI. 13. בְּקָרְבֵּן אֲחִיו vertenda sunt: „coram fratribus,“ multum sane erat, cur Davidem odisset Eliabus, tantope sibi prælatum; sin vertas: „inter fratres,“ tamen cum natu minimus in aulam regis vocatus tantoque esset honore affectus, mirari non possumus, quod odio in fratrem concepto percitus frater hæc in illum evomuerit. Quod vero æquo animo tulit David, id humanitatis summa est laus, profecta illa quidem tum ex egregia animi indole, tum ex spiritu illo divino, quo animum ejus afflavit Deus (וְהַצְלָחָה רֹויֶת יְהֹוָה אֶל-זָבוֹר מִמְּרוֹם הַחוֹא וּמִמְּלָאָה XVI. 13.), neque culpari potest autor talia vere et eleganter proferens. Mihi quidem *Hessius*, vir prudentissimus, recte vidisse videtur, qui Davidem, ne in re-

gis veniret conspectum, ex industria studuisse stait, itaque alios, non regem ipsum interrogasse, vocibusque ad regem relatis, tum denique faciem ejus aspexisse *), in quo non multum abest a sententia Calvini, res pio animo pertractantis.

7. Egregiam fieri dicunt connexionem, si, quæ interpolata esse docent, ea ejiciantur commata; nam v. 11 et 32 ita posse conjungi: „Cum Saulus et totus Israel hæc Philistæi verba audirent, gravi terrore sunt percussi (32). tum David dixit Saulo: ne quis propterea animum despondeat; ibit servus tuus cum Philistæo pugnaturus.“ Leve hoc quidem mihi videtur; ejiciendis enim, quæ minus placent seu fastidio sunt sensibus lectorum, quamvis apta quorumvis effici possit locorum connexio, vehementer tamen dubito, num critica hæc vocanda sit agendi ratio; nam quodnam ejusmodi est, ut, ejectis, quæ ejicienda esse arbitraris, cohærere nequeat? Neque hoc omnino prætermittendum esse videtur, in ipsis verbis com. 11 latere, Davidem ab initio huic certamini non adfuisse; vix enim *omnes* Israelitas ti-

*) Er scheint nicht einmahl im Sinn gehabt zu haben, sich dem Könige diesmahl vorstellen zu lassen. Dies Incognito, welches David im Sinn gehabt zu beobachten, buegt meines Bedünkens, hinlänglich dem Einwürfe vor, dass er, der am Hofe schon so hoch gestiegen, nun mit einmahl wieder als ein geringer Hirt im Lager erschienen sei. (Geschichte Davids und Salomons I. pag. 105).

more perculsus fuisse dixerit, qui mox Davidem bono animo fuisse narraverit. Huic vero, quod obiter moneo, non nimium tribuendum esse arbitror.

8. Quod de diversitate scribendi generis, quos versus ab relicuo libro discrepare ait, reperisse sibi visus est Eichhornius, ea h. l. diluere non libet, speranti fore, ut ex quæstione altera appareat, haud paucas esse dicendi formulas vocesque toti huic libro proprias, quæ non facilem etiam hodie habent explicationem.

9. Gravissimum semper habitum est contra nostros versus argumentum, quod omissi sunt in *Vaticano* versionis Alexandrinæ codice; sed cum legantur in Cod. Alex., hujus quoque rei originem invenit ingenium ejus, quem supra memoravi, *Kennicot* (l. c. pag. 406 sq.), probare conati, totum locum in Alexandrino quoque ab initio desuisse: „Incipit enim ille locus in cod. 12. *Kai εἰπε Ιανὶδ* „*vios ἀρθρόπον Ἐφραθαίον*; cum tamen verba tex- „tus tantum habeant *בְּנֵי אִישׁ אֲפָרָה*. Unde igitur „illud: *Kai εἰπε?* Nimicum ab initio, uti in Cod. „Vat. legebantur post vers. 11. verba versus 32. „*Kai εἰπε Ιανὶδ πρὸς Σαούλ*. Sed librarius, post- „quam scripserat *Kai εἰπε*, vidit vel in margine „vel in alio codice pericopam illam, quæ incipit: „*Kai Ιανὶδ vios* etc. Itaque hanc quoque inseruit „relictis illis verbis: *καὶ εἰπε*“ ita felici fato evidens magnæ suæ interpolationis documentum nobis re-

linquens“ (cfr. Ejusdem dissert. gener. in V. T. edit. Bruns. Brunov. 1783 pag. 50 sq. Michael. O. B. XX. 56 sq.). Hæc ita ingeniosa, ut summos fere viros in suam is traxerit sententiam (Eichhornium, Dathium, Bertholdtium, qui, quæ ille dixerit, repetierunt). Concedo equidem me quoque tantis autoritatibus fuisse commotum, sed, ut sit, accurata rei ipsius indagatio alia me docuit. Comparsata enim totius prioris Sam. libri versione Alex., tum quæ in Rom. cod. tum quæ in Alex. inveniuntur, cum textu Hebræo, tot locos inveni vel additionibus auctos, vel præcisos et in brevius contracatos, vel falso translatos vel ex inscitia interpretis prave intellectos, ut, quid ex ista versione colligi possit, nescire me atque dubitare libere fatear. Specimina dabit disputatio hujus libelli tertia. Origines, fata, commutationes, recensiones vers. Alex. novam in disputationem vocare non meuni est, præsertim cum Viri summis ingenii et eruditionis copiis instructi, Drusius, Usserius, Grabius, Capellus, Scharfenbergius, Holmesius et innumeri alii copiose et eleganter de hac versione disseruerint; hoc solum, cum versio Alex. tam sæpe in litteris sacris interpretandis laudetur, prositeri audeo, male agere mihi videri eos, qui autoritatem summam ex ea, quam vocant, *Alexandrina versione petant, antequam, quænam sit illa, quam ita vocent, translation, probarint, quinam sit genuinus Alexandri-*

næ versionis textus, quo quisque tempore confectus sit liber etc. docuerint. nam nostros codices et Vatic. et Alex. immensis scatere vitiis, ex Aquila, Symmacho, Theodotione aliisque verss. in eos illatis, dudum jam intellexerunt Viri doctissimi, si quidem inter nostrates Cl. Hornemannus multis abhinc annis ostendit *), „ne unicum quidem exemplar τῶν ὁ, cum authenticis Alexandr. interpretum MSS. perfecte congruum Origenis tempore superfuisse videri.“ Hæc autem qui cogitaverit, facile sibi persuadebit, quam levis in libris sacris interpretandis ista sit ratio, ut Alexandrinum citent, laudentque, nullo fere fundamento firmati, quam caute argumenta ex eo petenda sint, et quam vilis sit argumentatio eorum, qui ex illorum versuum, de quibus nunc disputamus, in Cod. Vatic. omissione probare studuerint, eos a textu quoque Hebraico ab initio abfuisse.

Antiquissimas esse has, quas volunt esse, corruptiones, concedunt omnes; legerunt enim Aquila, Symmachus, Theodotion, alii, ut cerni licet ex libro Bahrdtii, qvi inscribitur: „Hexaplorum Origenis, quæ supersunt, auctiora et emendatoria.“ Lips. 1769 I. pag. 561; legit quoque *Josephus* (Antiq. libr. VI. 9 sq.), qui suo more, quæ ipsi viderentur difficultia,

*) Specimen exercit. critic. in vers. Alex. ex Philone.
Gott. 1773.

omisit, quæ res illustrare possent, addidit, cujus de hoc loco narrationem accurate inquisivit Kennicot (Diss. II. pag. 409.). Num vero statui possit, jam ante Christum natum sacrum codicem otiosis interpolationibus fuisse depravatum, vehementer dubito. Sed hæc ad aliam pertinent disputationem.

Celeb. *Bertholdius*, qui, quantis difficultatibus hæc prematur opinio, qua interpolatorem ipsum non sensisse suæ cum antecedentibus et sequentibus narrationis repugnantiam credunt, clare perspexit (Einl. pag. 899), totos Samuelis libros ex variis fragmentis compositos esse arbitratur; quorum fragmentorum unum ab Capite XVII. incipere ait, *) cui jam antiquissimis temporibus hanc intrusam fuisse censem corruptionem, quæ cum sequentibus non repugnet. Placet hæc ratio, qua omnem fere s. cod. librum ex fragmentis compositum esse dicunt, critico nostrorum temporum ingenio, neque hujus scriptionis est, hanc rem, quatenus ad totum nostrum pertineat librum, in quæstionem judiciumque

*) Es liegen die deutlichsten Beweise vor Augen, dass das Werk durch eine Zusammensetzung oder Verschmelzung einzelner Schriften oder Stücke entstanden ist, welche für sich selbst ihr Abrundung oder Vollendung haben, und vor dieser Verbindung in ihrer eignen Qualität vorhanden gewesen, hier aber entweder ganz und unverstümmelt nur eingereiht und angefügt, oder bloss Theilweis in das Ganze verarbeitet worden sind. (l. c. pag. 893).

vocare; sed, si tali variorum fragmentorum consociatione librum exortum esse dicas, mirum sane videtur, ipsum illum, qui varia illa in unum congesserit, non vidisse, quam diversa et repugnantia colligaret, quod opinatur quoque Bertholdtius: „Der Redacteur scheint wenig mehr gethan zu haben, als dass er sie (die Urschriften) zusammenstellte. Dass er sich keine Aenderungen erlaubte, beweisen die disharmonirende Stellen, welche er in den zusammengereihten Stücken hat stehen lassen“ (ibid. pag. 925). Mirum certe ingenium sacri scriptoris, discrepantia et repugnantia connectentis, parumque, quid lectores de tali libro essent judicaturi, curantis!

At hos versus interpolatos esse faciamus; ponamus, Davidem, armigerum Sauli, cum eo in castra fuisse profectum, ibique, cum in aciem procederet Goliathus, mansisse. Qualis, quæso, animo tum effingendus est armiger regis? armorum plane insuetus et expers (v. 39. בַּי לֹא נִסְתָּח; quod ipse profitetur בַּי לֹא נִפְתַּח) pera pastoritia (נִלְקִוָת), instrumentisque pastoritiis (כְּלֵי הַרְשִׁים), immo funda (כְּלִישׁוֹ) instruc-
tus (v. 40); num hæc armigeri sunt, ac non potius ejus, qui in aciem non pugnandi, sed fratres invi-
sendi causa ex agro (v. 17.) venerit, itaque bellan-
tis arma non induerit, sed eo, quo consuetus erat,
habitu processerit in aciem, cuius nulla ad ipsum
pertineret pars? Si igitur ea, quæ 56–46. narrantur

vera sunt, etiam, quæ 12-32. exponuntur, ab auctore scripta esse et possunt et debent, quippe cum hæc illis nitantur, nisi quis cum eodem Kennicottio (Concl. pag. 555) peram, et pedum et fundam instrumenta bellica fuisse dicit, quod tam leve est, ut vix refelli debeat. Neque enim instrumentis bellicis utentem armis induisset suis Saulus, sed armorum rudem juvenem, nihil nisi agrum et rus præ se ferentem, bene instrui voluit. Hæc satis dicta sunto de versibus quibusdam immerito suspectis, quibus ejiciendis tantum abest, ut oratio elegantior fiat et facilior, ut potius obscurari et manca fieri mihi quidem videatur.

*Alter locus est v. 41, de quo Eichhornius: „Er enthält nicht bloss eine unnöthige Wiederholung eines Umstandes, dessen in der ächten Erzählung vom Zweikampfe mit Goliath anderwärts erwähnt wird, sondern meldet auch den Umstand, dass Goliath sich gegen David in Positur gesetzt habe zu frühe.“ Quod num veresit dictum, vehementer dubito; quæ enim dicuntur: גָּלִיל - גָּלִיל, proprie *et ibat iens et appropinquans* nihil significant, nisi Goliathum *paulatim processisse*, ut ad Davidem appropinquaret, præeunte eo, qui clypeum ferebat; de eo, quod Celeb. ille vocat „sich in Positur gesetzt habe,“ ne verbum quidem noster habet autor. Quis autem sibi persvaserit, Goliathum, cum aliquem, quem accurate perspicere non posset, contra se ire spec-*

taret, in suo loco substitisse neque processisse, ut eum cognosceret. Ita neque otiosa neque superflua sunt, quae hic leguntur, neque obstat v. 48 וְחַיָּה בַּיָּם הַפְּלִשְׁתִּי „nam merus est Hebraismus, ex quo dicuntur surgere, quicunque incipiunt aliquo ire, aut quidpiam aggrediuntur“ ut bene monuit Clericus (cfr. Ges. Lex.). Quod vero in codice Vatic. deest hic **versus**, ex eo non magnum aliquod peti posse momentum, jam supra diximus.

Versus 50 quoque damnatus est, tum quia non legitur in cod. Vatic., tum, quia nihil aliud cum dicere volunt, quam quod in versu antecedente dictum est; hoc si verum esset, probaret, scriptorem longiorem esse et copiosiorem, quam concisa efflagitaret enarrandi ratio, quo crimine ingenium, non voluntas scriptoris culparetur. At quoties scriptores optimos: Herodotum, Livium, Cæsarem, alios idem facere videmus, ut, quæ jam sint indicata, repetant atque mentibus lectorum iterum tradant?

Gravissimas vero querelas excitarunt **Verss. 54-XVIII. 5**, de quibus non una omnium accusantium est sententia. Jam de singulis disputabimus.

Vers. 54. vertitur: „*David caput cepit Philistæi idque Hierosolymam detulit; arma vero ejus (וְאֵת כָּלִיו) depositum in tentorio suo.*“ Eichhorn. Kennicot, Dathe historiæ illorum temporum hoc repugnare ajunt; Hierosolymam enim tunc Jebu-

sitas tenuisse, et quem in finem Davidem caput Goliathi in hanc urbem detulisse?“ Ipse Josephus ad repugnantiam illam evitandam rem ita narrat: „Davidem caput Goliathi in tentorium suum reportasse, gladium autem Deo consecrasse.“ Huc accedit, quod gladius Goliathi postea Nobæ sacerdoti servandus fuisse traditus dicitur (XXI. 9. 10.); sed cum legatur hic versus in codice Vatic. *), nihil inde sumere potuerunt, quare in alia abiit Bertholdtius: „in der Stelle XVII. 54, welche Eichhorn wider das Zeugniss aller kritischen Autoritäten und ohne andere hinlängliche Gründe für eine spätere Interpolation erklärt, verräth der Verfasser eine so grosse Unbekanntschaft mit dem geographischen Umfange des Reiches in jener Zeit, in welche das frühere Leben Davids fällt, dass er den David das Haupt Goliaths nach Jerusalem bringen lässt, als wäre diese Stadt schon damahls im Besitze der Israeliten, und der Sitz der Regierung gewesen (de quo nihil noster autor). Ein solcher Irrthum war nahe an dem Davidschen Zeitalter eine offbare Unmöglichkeit.“ (pag. 929). Responderunt quidem alii, scriptorem sacrum hoc sibi velle, quod

*) Facile intelliget lector, quam levis sit hæc ex cod. Vat. argumenta sumendi ratio; ubi legit, quod deletum esse velis, ejus autoritas negligitur, ubi omisit, quod omissum velis, multum huic tribuitur, quod ut sit critici, vereor.

postea illud fecerit; non enim infrequens esse sacris scriptoribus ea conjungere, quæ argumenti ratione connexa sint, etsi diverso tempore acciderint (Bud. Hist. Eccl. V. T. II. pag. 55.); *hæc autem nodum non solvere, nemo est, quin videat. At, quod Hierosolymam eo tempore omnino non in potestate Israelitarum fuisse contendunt* (nihil enim habet noster de sede regni ibi collocata), *in eo sacram historiam sibi repugnantem habent, quæ claris apertisque verbis Hierosolymam usque ad tempora Davidis, qui totum expugnavit urbem* (2 Sam. V. 6 sq.) *a Jebusæis et Israelitis conjunctim possessam habitatamque fuisse* Jos. XV. 65 docet:

וַיָּשֶׁב הַרְבּוֹסֵי אֶחָד בְּנֵי יְהוָה בִּירוּשָׁלָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה

et Jud. I. 21.

* וַיָּשֶׁב הַרְבּוֹסֵי אֶחָד - בְּנֵי בְּנִימִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה

Jam, cum hoc certamen haberetur inter Sochuntem et Azecam ad Ephes Dammimi, quæ loca, teste Eusebio, inter Eleutheropolin et Aeliam (Jerusalem) erant sita (*Reland. Pal.* pag. 605), non mirum est, in proximam urbem, si ullum alium in locum referretur, deportatum esse caput. Error igitur est interpretum, de Hierosolyma parum recte statuentium, non autoris, in omnibus vera tenentis. Caput tanquam insigne victoriæ documentum ostendi solitum esse, ex 1 Sam. XXXI. 9. cfr. 1 Chr. X. 9.

*) Cujus narrationis conciliationem vide apud Relandum, Bachienem, Winerum, alios.

apparet (cfr. Harmer Beobacht. III. pag. 47). Ex armis vero gladium *Nobæ* postea invenimus (XXI. 9. 10.), quo quando sit relatum, noster non narrat; at quis ex autoris silentio, aliquid interpolatum esse, colligere audeat? Probabilem sane hujus rei rationem dedit *Calvinus*; nam postquam morem antiquum fuisse docuerit, ut hostium insignia, vexilla, gladii et similia in templis suspenderentur et Deo consecrarentur: „*verisimile est*,“ inquit: „*indignatum Saulum, si rusticus, si opilio retineret domi gladium viri fortis, quem cecidisset, quam obrem non ibi esse illi gladium illum relinquendum.* Sed si ipse gladium accepisset domi servandum, se ridendum omnibus exhibuisset et de sua ipsius gloria plurimum detraxisset. Pudor igitur eum retinuit, quominus arma Goliathi in suam domum inferret, sed specioso prætextu jussit in Sanctuario reponi, ad Divini nominis gloriam.“ Denique quod hærent in voce בְּאַחֲלָל, quia „tentorium“ in castris habere non posset David, tum primum ad exercitum profectus, hujus difficultatis facilis est explicatio. נִאֵל enim non de tentorio solum adhibetur, sed etiam de *domo, habitatione*, eadem plane dicendi ratione, qua רִוִּת dicitur pro נִאֵל (cfr. Gesen. Thes. pag. 52 et Comment. ad Es. XVI. 5.). Sic רִגְלָנִי לְאַחֲלָלֶךָם 1 Reg. VIII. 66. de populo, tempore Salomonis. Recte igitus Clericus: *arma domi suæ posuit.*

Venimus nunc ad ultima hujus Cap. *commata* 55-58, acerbissimis criticorum querelis et criminationibus exagitata, absurdum esse dicentium, Davidem neque a Saulo, cuius is animum sæpe exhilarasset, neque ab Abnero, homine aulico, agnoscit. Ad Abnerum quod attinet, facilis est responsio, qui, cum summus militiæ esset præfectus, parum curasse videtur, cuiusnam filius esset minister coram rege cithara canens; potuit quoque accidisse, ut Abnerus, qui sæpe militaret, (XIV. 52.) eamque ob rem non raro ab aula abesset, nunquam Davidem vidisset. Sauli vero oblivio, quam nos quoque improbamus, unde oriri posset, non difficulter explicatur. *)

*) Omitto aliorum explicationes quæ mihi quidem parum veri similes videntur. Alii enim: „longum temporis spatium inter illam (XVI. 21.) et hanc (XVII. 55 sq.) rem intercessisse dicunt, quo temporis intervallo fieri potuisse, ut, quod in adolescentibus usu venire videmus, valde immutaretur David atque adeo a Saulo non agnosceretur;“ sed adolescentem cernimus et XVI. 12 et XVII. 42. Alii hanc ignorantiam ortam esse dicunt ex habitus vestiumque mutatione; nam qui antea lautiore uteretur cultu, utpote puer regius, tunc rusticus pellibns et pastoritio habitu induitus erat cum baculo, funda et pera, longe nimirum alter a se ipso. Alii Saulum non, *quis esset* David, sed cuius *filius* esset, interrogare volunt, quia ejus intererat scire, cuius familiæ is esset adolescens, cui suam se filiam uxorem daturum esse promiserat, si Philistæum vinceret. Subtilius, vereor, quam verius. Ingeniose quoque *Heumannus* in „*dissert.* in quo par-

Quis enim hoc incredibile esse dixerit, regem melancholia subinde surreptum, oblitum fuisse ministri, cuius habere debuisset cognitionem; quam sæpe reges et principes vel obliviscuntur vel obliisci se simulant, quod callere et agnoscere debeant. Optime *Saurin* (Discours historiques, critiques etc. d. V. T. 1730 IV. pag. 363.): „*Il suffit d'avoir quelque idée du tumulte de la Cour et de la multitude des objets, qui passent devant les yeux des Rois, pour ne pas s'étonner, que Saul eut oublié David après qu'il eut été quelque temps sans l'apercevoir. Combien de personnes sont employées journellement auprès d'un Roi, dont il connaît à peine le visage, bien loin de se souvenir de ce, qu'il en avait oui dire, lorsqu'il les prit à son service? Peut-être David ne fit-il, que rarement l'office d'Ecuyer etc.* *) Igitur sive Davidis me-

scandalorum Exeget. Jud. III. 21 et 1 Sam. XVII. 55 justissimum in modum tollitur. Gott. 1742.“ Saulum, qui statim Davidem agnosceret, hæc dixisse conjicit, quo majorem Abnero moveret admirationem, quasi hoc sibi vellet: abeas, Abnere, et quæras de juvene; miraberis, quem eum esse inventurus sis. cfr. Ernesti neue Theol. Bibl. P. V.

*) Eadem fere *Calvinus*: „*In quo possumus tanquam in speculo contemplari, quod solet in mundo plerunque accidere, ut nimirum magnates et principes viri opera minorum utantur, sed ne ipsis aliquid debere et devincti esse videantur, statim eorum memoriam*

moria ex animo excidit Sauli, variis libidinibus distracto et agitato *), sive, jam excitata invidia, oblivionem simulavit rex, non culpandus est scriptor, neque corruptoris manum sensisse putandus est, si quidem ea, quae facile credi possunt, quae saepissime nostris quoque temporibus accidunt, narravit.

elabi sinant.“ Annales evolvas, quæso, eorum, qui cum principibus hominibusque aulicis multum sunt versati; easdem querelas de summorum hominum ἀχαριστίᾳ atque oblivione invenies. Major profecto animi magnitudo inerat in Davide, qui Saulo nihil exprobrat, sed simpliciter se Isæi viri Bethlehemitici filium esse respondet.

*) Etiam is, qui de his, quas dicunt, interpolationibus aliter sentit *Bertholdtius* (l. c. pag. 897.): „Man könnte zwar bei dem hypocondrischen Könige eine ungewöhnliche, zu seinem krankhaften Zustande gehörende, Vergessenheit argwöhnen; allein etc.“ Melius *Stollberg* (*Geschichte der Religion Jesu* 111.) „Mich dünkt, ich erkenne in diesem Züge Saul. Eitelkeit, Characterschwäche, Mangel des Edelmuths bezeichnen ihn sichtbar, seit Gott ihm, weil er Gott, verlassen. So lange der gewaltige Riese trotzte und höhnte, war Saul alles dem zu geben bereit welcher jenen tödten würde. Kaum lag er gestreckt da, als seine Gelobungen ihn gereuen. Eifersucht mischt sich in das Gefühl seiner Verlegenheit. Ein Mensch, welcher sich in die Enge getrieben fühlt durch erregte Eitelkeit, gegebenes Wort, gefühlte Bewunderung eines fremden Verdienstes, deren er vergebens sich selbst zu erwehren strebt, und die er in andere nicht ersticken kann, der geräth gar leicht in Verlegenheit und redet albern, wenn er überrascht wird.“

Quæ de XVIII. 1-5, quem locum interpolatum quoque voluerunt Eichhornius, Bertholdtius, Augusti, disputaverunt viri doctiss., in iis non una omnium est sententia; alii enim omnia commata usque ad v. 6. **וְתַחֲצָא אֶת־הַבָּשָׂר**, quibus a versibus incipit Cod. Vat., corrupta esse dixerunt, alii eorum singula notarunt. Levia mihi quidem videntur ea, quæ contra dicuntur. Absurdum esse volunt, Saulum, in aulam receptum Davidem, quem omnibus in rebus prudenter et feliciter se gessisse narrat scriptor, ideoque exercitui præfectum, crastino die ferire et parieti assigere voluisse - quasi ab inconstantibus et perturbatis hominibus abhorreret is animi habitus, ut, quem paulo ante tollendum censuissent, eum rursus deprimerent atque odissent. Res vero ita animo effingenda esse videtur. Sermonibus cum Saulo finitis, quos prolixiores, quam narratum est, habitos esse apparet ex verbis: *) **לִזְבֵּחַ כָּלֹתָיו**, Jonathani, regis filio ita gratus fuit David (v. 1), in regis aulam assumtus (v. 2), ut in unum coalescerent eorum animi, cuius amoris signum suas ei dedit vestes et arma (v. 3. 4.). Hanc vero populi principisque gratiam et servavit et auxit, præclaris rebus postea gestis **) (v. 5.) David, quibus ad summos venisset

*) **לִזְבֵּחַ** ut notum est, significat *logui* **אָמַר** *dicere*; illud absolute, hoc relative dictum.

**) Etiam *Winer* (Bibl. Realwörterb. Leipz. 1833. p. 304) Dagegen finde ich für unnöthig 18, 1-5 für Interpo-

honores, nisi Saulo, mulieribus laudes Davidis carentibus (v. 6. 7.), bilem invidiamque resuscitassent res gestas celebrantium chori (v. 8.). Nescio sane, quid discrepantiae in se habeat hæc narratio; nam quod eum exercitui esse præfectum iterum narratur (v. 15), ex eo nihil elicere licet, si quidem sæpiissime iterantur, quæ antea dicta sunt; huc accedit, quod in altero loco (v. 5.) dicitur וַיְשִׁמְתָּהוּ שָׂאֵל וְלֹא אָגַשְׂיָה הַפְּלִתָּה לְלֹעֲלֹת, in altero (v. 15.) hoc munus *certius* describitur (אַלְלָה לֹא שָׁר - וַיְשִׁמְתָּהוּ). At multas discordias, ubi nullæ erant, invenire potuerunt critico-rum ingenia, nova sæpe captantium, neque facile existit vir ullus ingenio et doctrina excellens, qui in novis proferendis sibi aliquantum placet, quin avidus imitatorum grex, quæ hic timide et caute sit vel opinatus vel suspicatus, pro veris certisque jactitet, modum excedat suisque se pungat armis. Sed ad nostrum revertamur.

Restant enim *tres loci*, quos interpolatos esse ostendere conatus est Eichhornius, alii, sed argumentis tam levibus, ut facile possint refelli; primus locus est *Cap. XVIII. v. 8-11*, in quibus suspecta esse dicunt interpret., quæ inde ab his verbis v. 8. וַיָּזֶה לֹא אָגַשְׂיָה הַפְּלִתָּה usque ad finem versus 11 leguntur: „*Impetus Sauli, inquiunt, in Davidem, telo in eum pro-*

lation zu nehmen. V. 5 ist vielleicht unbeholfene Prolepsis.

*jecto summum vitæ periculum Davidi haud obscure prodebat, propter quod etiam saluti suæ prospicit ex narratione genuina, quæ XIX. 9. legitur; sed secundum hujus loci historiam, David hæc non curat, manet in Sauli domo, tanquam si nihil sibi ab ejus odio esset metuendum.“ Quæ huic objectioni possunt responderi, jam attulit Wiener (l. c.): „Man darf nicht übersehen, dass Saul in einem Anfall von Melancholie den Spies gegen David wirft und die Entfernung Davids könnte recht wohl gleich nach diesem Vorfalle erfolgt sein oder auch David Gründe gehabt haben, nicht plötzlich den König zu verlassen, sondern sich nur aus seiner unmittelbaren Nähe zurückzuziehen.“ Quæ causæ, ut maneret, impulerint eum, intelligere non est difficile. Ingratus profecto apparuisset seque vix dignus, si ob *insani* hominis (cfr. נִזְנָתָן v. 10.) impetum statim reliquisset regem, *mentis* haud compotem, qui, quamquam odium in pectore foveret, ipsum favore complecti videtur. Tam inconsideranter agere non solent homines prudentes. Cum vero Sauli in ipsum odium altos radices egisse videat, tum denique, ut par erat, saluti prospiciendi causa eum relinquit. Numquid in his aut absurdum aut a veri specie alienum?*

Quantos in errores sæpe ducatur nimia criticorum subtilitas, nihil planius ostendere potest,

quam quæ Eichhornius eumque sequentes Dathius et alii ad *Cap. XVIII. v. 17-19.* ejiciendos protulerunt: „*offert ex fide hujus scriptoris*, inquiunt, *filiam suam Merabam Davidi ipse Saulus sine ambagibus et in versu 20 genuinæ historiæ alteram Michalam per certos homines a se subornatos offerat dubia adhuc condicione. De Meraba obtinenda non dubitat David, sed de Michala petenda vix audet concipere spem.*“ Non dubitat? Et quid tandem sibi volunt verba v. 18.: „*quis ego sum aut quæ vitæ meæ condicio, aut quæ familia mea patria est inter Israelitas, ut gener sim regis?*“ Nonne hæc dubitantis sunt? Nonne sibi cum homine fallace, vix promissis stante, rem esse intelligentis? Qui se tanto honore, ut regis gener fieret, indignum judicavit, „*is de Meraba obtainenda non dubitat?*“ Providit David ea eventura esse, quæ quoque evenerunt. Cum tempus veniret, quo Davidi Meraba erat collocanda, data est alii homini; et cum alteri filiæ dilectus esset David: neque ipse rex, ob pristinam perfidiam, sincere et simpliciter offerre audet, sed homines quosdam subornat, qui hoc ei dicerent, neque David, quam jam antea expertus erat perfidiam, eam memoria excidere passus est, sed eadem, qua antea, respondet modestia. (vid. p. 8. 9.). Ethæc conciliari non posse quisquam cum Dathio dixerit?*) *Ultimus restat locus v. 21,*

*) „Saul liess durch seine Hofsleute in dem Tone mit ihm

ויאמר שאול אל דוד בשתים תחתון ביהי היום. „hæc non cohaerere“ ajunt „neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus, neque sicutnam admittere explicationem.“ Concedo equidem, obscura esse verba בשתים תחתון ביהי, quæ obscuritas nescio an ex industria sit illata; ambigue enim dicta sunt; mihi etc. eodem modo dicta esse videntur, ac Job. XXXIII. 14. כי־באתה ורפר־אל ובשותים לא quo in loco nemo facile dubitat sensum esse, iterum, secunda vice (cfr. Neh. XIII. 20 בעם ושותים). Verti igitur licebit h. l. altera vice mihi eris gener, quæ explicatio, si recta est, et cum sequentibus et cum antecedentibus apte cohaeret. *) Sed, si hæc quoque rejiciatur, quis ex verborum obscuritate hoc colligere audebit, ut ea, quæ dicta sunt, falsa esse pronuntiet; quodnam scriptores Græcos et La-

(David) reden, wie er glaubte, dass es auf den ehrbegierigen jungen Helden den tiefsten Eindruck machen würde Es ist zu glauben, David habe diese *Hofsprache* zu gut verstanden, als dass er alles so gleich für baar angenommen“ (Hess. l. c.) Recte igitur *Winer* l. c. „Dass David keine Bedenklichkeiten äusserre, als ihm Sauls älteste Tochter angetragen wird, wohl aber als Michal sein Weib werden soll, ist gradezu *unwahr*.“

*) Alii aliter interpretantur, sed parum grammaticam tenentes; præ reliquis maxime placet Chaldæi בחרא מחרין תחתון: *ex duarum altera gener fies*, quam explicationem *Jarchides* quoque sequitur. Theod. ἐπὶ ταῖς δύοιν ἐπιγεμβρείσεις.

tinos maneret fatum si ad locos obscuros *delendos*
hæc deduceret ratio?

Quæ de locis, quos interpolatos dixerunt viri illustres, disputavimus, iis hoc effectum esse sperramus, certe voluimus, ut intelligerent lectores, neque *internis*, quæ dicuntur, argumentis iisque certis firmisque hosce versus notari et rejici, neque temere fidem habendam esse eorum autoritatibus, qui, quam semel arripuerint sententiam, eam firmiter tenendam esse atque exaggerandam arbitrantur. Ad internas, quibus spurius aliquis censematur liber locusve, notas id quoque pertinet, si orationis habitus tum in singulis verbis tum in sententiæ conformatio[n]e et continuatione ab autoris consuetudine et ingenio abhorreant. Atque has quoque notas in illis qui damnantur, locis reperisse sibi visi sunt Celeb. Viri; *) at, scribendi ratione,

*) Eichhorn. l. c. „Im Styl ist auch ein grosser Unterschied, wenn ich meinem Gefühl trauen darf. Die Reden sind nicht so rund, wie vor und nach dieser Stelle... Auch בָּא בְּאַנְשִׁים ist nicht der Sprache der Bücher Samuel gemäss, da sie sonst בָּא בְּיִמִּים brauchen.“ Hæc falsa sunt; nullus enim, quantum scio, exstat in Sam. locus, ubi notissima illa formula legitur. Offendit porro virum doctissimum v. 13; sed amat noster verbum קְלֻקָּה iterare et repetere, cfr. 1 Sam. XIV. 19. II. 26. 2 Sam. V. 10. XVIII. 25. 1 Sam. VI. 12. 2 Sam. III. 16.

qua uititur noster, attentius perspecta, eum multa habere disces, quæ vel nusquam in s.c. præterquam apud nostrum legantur, vel a solita loquendi ratione abhorreant et huic sint propria; quare, si in locis *νοθέας* criminis affectis insolita quædam dicendi genera inveniantur, cavere sibi debet criticus, ne error animum obrepatur.

Externum vero argumentum fere suppetit nobis nullum, ut supra jam monuimus, nisi quis *LXX. Cod. Vat.*, cuius autoritas in aliis rebus et saepe est repudiata et saepe debet repudiari, tantum velit tribuere, ut hoc *uno* duce atque autore versus damnet, historiæ testimonio internaque rerum junctura firmatos, quod judicium neque patitur antiquitatis consuetudo neque admittit Criticorum ars. Sed de illo argumento alio loco disputabimus.

II. De verbis loquendique modis 1 Samuelis libro propriis.

Verborum ἄπαξ λεγομένων aut insolentius dictorum cum in omnibus s. c. libris magna sit copia, tum in 1 Sam. libro haud exiguus exstat numerus, quorum et cognitio difficilis est et ignoratio molesta. Neque enim scriptoris indolem artemque perspectam habebit, nisi qui ea, quibus ab aliis discrepat hic, sive easdem res insolito nomine appellans sive novarum rerum nova inducens nomina, clare et perspicue intellexerit. Difficultas vero est in eo, quod amplam conjecturis regionem aperit hæc insolitarum vocum indagatio, unde facile fit, ut summorum hominum autoritates falsis aut minus certis afferant pondus, erroresque, quos parum cavit humanæ naturæ imbecillitas, splendidorum virorum autoritate magis divulgantur. Operæ igitur pretium facturus mihi visus sum, si quæ alii vel disputatione vel omiserunt, accuratius inquirerem, si quid ad meliorem hujus libri intelligentiam possem conferre; fateor enim idem mihi accidisse, quod admirationem sibi movisse dicit *Böttcher* (Proben alttestamentl. Schriffterklärung. Leipz. 1853): „Wie

erstaunte ich hier auf einem Gebiete, wo so viele ruhmvolle Nahmen und so bänderreiche Werke glänzen, noch so viele höchst oberflächlich bearbeitete Boden zu finden.“

1 Sam. I. 5. Elkanas legitur, cibi portionibus inter uxores distributis, Hannæ suæ dedisse מִנָּה אֶחָת אֲפִים, quod verbum אֲפִים quid h. l. significet, magna interpretum est dissensio. אֲפִים indicare *iram* notum est vel ex infinitis locis, in quibus Deus misericordiæ plenus dicitur אַךְ אֲפִים (Exod. XXXIV. 6. Num. XIV. 18. Ps. LXXXVI. 16. etc.). Verti igitur potest: dedit *portionem unam* (cum) *ira*; iratum dices eum nulla ex Hanna prole accepta. Accus. adverbii loco positus nullam habet dubitationem (cfr. Gesenii Lehrgeb. § 150); similiter רַשֵּׁב בְּطַח Deut. XII. 10. et quæ verba hunc loquendi usum egregie illustrant, Proverb. X. 9. הַזְּלֹג בְּתוּם וַיַּרְא בְּטַח; ut ibi pro אֲפִים בְּבַטְחָה, ita nostro loco pro אֲפִים בְּבַטְחָה, quod legitur Dan. XI. 20. וְלֹא בְּאֲפִים וְלֹא בְּמִלְחָמָה. At, totius orationis continuatione rerumque actarum serie perpensa facile apparebit, tantum absuisse, ut *iram* in uxorem, mærore confectam effunderet maritus, ut potius acerbam ejus sortem leyare conaretur; hinc factum est, ut Kimchius explicanda esse censuerit haec: מִנָּה אֶחָת נִכְבַּדְתָּ לְהַשִּׁיב אֲפָה וּכְעַתָּה sensum magis inspiciens, quam verba, quanquam eadem huic verbo inesse sententiam voluit *All.*

Schultensius *); nam quod alii Rabbinorum dixerunt ante אַפִּים addendum esse נְשָׁא, ita ut נְשָׁא אַפִּים idem esset, ac נְשָׁא פְּנִים levius est, quam ut in interpretationum numerum possit venire. Alii vero אַפִּים ab iræ sensu ad *tristitiam* vocare voluerunt; vetus est hæc interpretandi ratio; ita *Hieronymus*, *Vulg. Luth. Dathius*, alii: *tristis* (omiserunt omnino hoc verbum LXX.) **). Neque vero hoc admittendum videbitur ei, qui אַפִּים in iræ significationem inde abiisse reputaverit, quia spiritu *anhelando* se prodit; hoc autem in *tristitiam*, halitum plerumque *comprimentem* cadere non posse, vix est, qui non videat; neque ullus exstat locus, unde probari possit, *tristitiæ* notionem inesse in voce אַפִּים. Longius repetita videntur ea, quæ habet *Clericus* (Comm. ad h. l.) לְחֵם אַפִּים idem significare posse ac

*) *Origines Hebr.* Lngd. 1764 pag. 424. Is vertit: portionem unam naribus præditam h. e. eminentem et superbiorem, ut ita dicam, reliquis omnibus portionibus, atque in qua inerat decus aliquod intactum atque illibatum; comparat כוֹס אֲנָפָה, et (pag. 419): habent insuper Orientales, inquit, aliquid privum et peculiare in naso, quum eum usurpent pro indole generosiore ac celsos spiritus gerente, quæ plena sit gravitatis ac majestatis.

**) Legitur quidem in Complutensi: μερίδα μίαν κατὰ πρόσωπον, sed ab aliis codd. hæc verba abesse constat; in iis, quæ sequuntur, habet Rom. cod. πλήν ἔπειται, cod. Alex. πλήν ὅτι, unde colligo eos pro אַפִּים legisse; ita enim sæpe vertunt כִּי אַפִּים.

לְחֵם פָּנִים, *panis*, qui *Deo apponebatur*. *Chald.*
 חַד חַוֵּלֶק בָּחִיר, unam partem *electam*, conjectura
 probabilia magis sequens, quam vera intelligens.
Gesenius, Syrum, qui vertit צַעֲפָא – por-
 tionem unam duplīcēm, secutus „portionem ait esse
duarum facierum i. e. *duplicem* (*Thes.* pag. 127),
 quia Hebræi cibi oblati copia anorem et observan-
 tiam significare solebant, ut Gen. XLIII. 34; ita
 נוֹחֵן לְה מנה אחח בעלה שני פנים כאילו חאמר שהיה נווחן לה מהנהחים
 המשננים ומהנהחים שאין בהם שום כדו שבחר מה שחרצת לאחבה
 i. e *dedit ipsi partem unam duas habentes facies*
 q. d. *dedit ei de frustis valde pingvibus, et de*
frustis, quae non erant pingvia, ut eligeret utrum
vellet, præ amore suo. Quicunque ad portionem
 referunt אֱפִים, verbum non expressum מִנְתָּה addere
 coguntur aut אֲחָה superfluum esse dicunt, quod quam
 sit durum Hebraici sermonis gnarum fugere non
 potest. Deinde difficultas latet in בְּתוּ v. 4 et וְתוּ,
 alterum ἀόριστον, alterum definitum significans tem-
 pus, quod ab interpret. non observatum esse miror.
 His omnibus animo pervolutis, oborta est dubitatio:
 an non אֱפִים referendum esset ad יְהֹוָה, hoc sensu:
 Peninæ ejusque filiis suam cuique dedit portionem;
 at Hannæ dare solebat portionem unam coram
 i. e. ut omnes possent videre, *quia amabat eam*.
 Itaque אֱפִים esset i. q. פָּנִים Ezech. II. 10, quæ lo-
 quendi formula nostro non insolita; cfr. 1 Sam.

XXV. 23. **לְפָנֵי pro לְאַפִּי** וְחַפֵּל לְאַפִּי. Hæc autem, nisi mea fallant, et faciliora et ἐβραιῶντερα videntur.

I. 6. Occurrit vox אֲמֻלָּה, cui h. l. *aemulæ* i. e. alterius uxoris significationem tribunt, sed argumentis, ut mihi quidem videtur, parum validis nixi. Lev. XVIII. 18 legitur תְּקַהַת אֶל אֲשֶׁר, et additur לְאֶרֶב לְגַלְוֹת אֲמֻלָּה, quod verbum לְאֶרֶב vertunt: *ad aemulationem ejus excitandam.* LXX. ἀντιξηλον, unde Kimchius, nostrum locum illustratus finxit: **שְׁהִי נְשִׁים לְאִישׁ אֶחָת נְקָרָה צְרוֹת**. At, quanquam πολυγαμίαν tristes plerumque inter uxores efficere aemulationes, satis notum est: לְאֶרֶב nullo addito verbo, quod objecti, ut ajunt, locum obtineat, ad aemulationem ejus verti posse, dubito, sed cum sequentibus jungi debere opinor, ita ut transferendum sit: *conjunctim, una;* hæc si significatio admittatur, nihil inde in nostrum locum redundare potest. Neque veri simile esse videtur, ab Hebreis complures sæpe in matrimonium ducentibus uxores, alteram tori sociam nomine, quod aliquam in se invidiam haberet, appellari solitam fuisse. Syris quidem עַרְחָא uxor est uxori addita, permutantibus אַת וְעַד *), sed hoc vocabulum an ejusdem sit

*) Michaelis ad *Castelli Lexic. Syr.* pag. 643: „Ceterum honestissime ac plane demta inimicitiae notione etiam de thori socia ponitur, ut ab Ephræmo I. 65, ubi narrat, Saram non omni jure heræ contra Hagaram usam,

originis, est incertum. Potius hoc referri potest Es. XI. 13, quo in loco per paralelismon sibi junguntur צְרָר et קָנָה; his enim in eandem æmulandi notionem nos revocari planum est. Sed cum v. 6 per parenthesin inclusus narrationem verss. 5 et 7 interpellet, voxque הַרְעִים, quæ semper de strepitu, tonitru aliisque terræ motibus adhibetur, vix ad *iram* seu *fastidium* referri posse videatur, ut voluit interpret, neque ulla adsit causa, cur de Pennina induceretur mentio, solitum נָצָר significationem *œrumnæ*, misericordiam esse arbitror, hæc tria commata ita transferens: *Accidit enim, cum sacra faceret Elkanas, ut Peninæ uxori omnibusque liberis ejus portiones distribueret. Neque vero non Hannæ solitus erat coram apponere unam portionem, quippe quam amabat.* Sed cum uterum ejus occlusisset Deus, ipsam calamitas sua tam vehementer irritabat, ut faceret quoque, ut sibi uterum a Jehovah esse occlusum, vehementer fremeret.*). Hoc, opinor, voluit autor: quanquam nihil amoris et officii reliquerit in Hannam maritus, tamen hac lenitate non mitigatam esse uxorem, liberis orbam, quin a Jehovah hoc sibi immissum

cogitantem, quod data marito non jam ancilla esset, sed jam thori socia (חַתָּמָה) cfr. Suppl. ad Lexic. Hebr. pag. 2157.

*) Etiam Arias Mont. הַרְעִים vertit: facere, ut aliquis fremerat.

esse malum, vehementur fremeret. Haud pauca sunt, quæ huic favent interpretationi, præsertim v. 7 וַיְעַשֵּׂה יְהוָה, quæ ad v. 5 referuntur, neque ulla Peninæ fit mentio; simile quid cogitarunt LXX, quamquam, quomodo legerint, pro certo statui nequit.

I. 9. III. 3. הַיִלְלָה de *tabernaculo sancto*, unde collegerunt, autorem sui temporis mores Salomonisque *templum*, præ inscitia, ad vetustissima translusse tempora; sed הַיִלְלָה (insol. rad. Arab. הַגָּל – extendere, unde conjug. Ill. IV. longum esse) nihil aliud significat, quam *domicilium longum et spatiosum*, neque ulla lapidibus exstructi ædificii inest notio *)

v. 13. שְׁלֹחַ pro שְׁלֹחַ נָשָׂא; amat noster litter. voc. ita occultare; I Sam. XV. 5 וַיַּרְא בְּנֵי pro וַיַּרְא בְּנֵי, XXV. 8 לְבָנֵי אֶרְזִיב pro לְבָנֵי אֶרְזִיב II. 52. בְּנֵי pro בְּנֵי אֶרְזִיב

II. 36. אֲנָצָה stipem s. *numulum* esse ex אֲנָצָה colligere cum multi alii volunt, tum Gesenius (Thes. pag. 22); nusquam alibi legitur. Sed multa mihi huic notioni obstare videntur; neque enim ante exilium Babylon. ullam *numulorum* mentionem fieri posse credo, neque reipublicæ ratio *stipis notionem* potest svadere, (nam pecuniarum rarus erat usus), neque aliorum verborum similitudo ad eam notionem nos dicit. Jarchi et qui eam se-

*) Boisens Beiträge zu einem richtigen System der hebr. Philol. Leipzig. 1762. pag. 155.

לאלף יהירה (quuntur ex גְּרָה deductum esse censem) ווהא לשון גְּרָה (sed parum linguae indolem curantes. Nescio igitur an melius hoc referri possit Chald. אֲגִירָה mercenarius et אֲגִירָה merces, quae significatio et dialectis convenientior, et iis, quae sequuntur, חַמְבָּר כְּפָר optime respondet. *) LXX. ὕβολος.

Eodem versu legitur סְפֻחָנִי, cuius verbi significationem primariam ex *ungendo* (effundendo, ut שְׁפָחָה בְּסֶקֶת) repetendam esse, autoribus licet Michaeli (Suppl. pag. 1786) et Gesenio (in Lex.), viris tam

*) In R. Jehudae Ben Karisch ad Synagogam Fez, de studii Targum. utilitate, epistola, cuius exstat Codex Mscr. in Bibl. Bodley. Oxon. CCCLXXXV, ex quo excerpta quædam attulit Schnurrer in epistola quædam, ad Eichhornium, V. C. missa (cfr. Eichhorns allgemeine Bibliothek der Biblischen Literatur III. pag. 965), hæc de nostro vocabulo inveniuntur, quæ, ut nostram sententiam egregie illustrantia, exscribere hand piget:

לאגורה כסף [1 Sam. II. 36] הו חרגנות שכר שכיר מיגר אֲגִירָה [18 Dent. XV. 13] פעלח שכיר [Lev. XIX. 13] אֲגִירָה דאגירא: וחפסירה אֲגִירָה אלאלג'ר: פחסאות פיה אלעבראניה ואלסריאניה ואלערבייה ולט יכוון לה פי אלעבראניה נטיר אלא מא אשכחבה פי אלאלפאט ואכהלך פי אלמעני מחל ולא חאנגר [i.e. Deut. XXVIII. 39] אֲגִיר בקיץ [ibid. VI. 8] אֲגִיר בקציר [i. e. Prov. X. 5] אֲגִיר דבורי אֲגִיר [i. e. XXX. 1] אֲגִיר גמיע אלاشיא: ומנה דבורי אֲגִיר בן יקה אלגָּאמָע והוא שלמה בן דויד טמי אֲגִיר גָּאמָה סמי אֲיָצָא קהלה גָּאמָה significat mercedem; ita explicat Thargumus פעלח שכיר et מיגר אֲגִירָה Deut. XV. 18 שכר שכיר Lev. XIX. 13 vertit אֲגִירָה בְּאֲגִירָה merces mercerarii etc.

illustribus, quo minus probetur, multa mihi videntur obstare, nec video, cur a veterum interpretatione recedatur qui *adjungendi* et in Hithp. *adhærescendi* in hoc verbo inesse notionem recte statuerunt. Neque enim aliena est hæc significatio *Hab.* II. 15, nam cum ibi legatur: הָיָה מִשְׁקָה רַעֲנָה „vœ illi, qui bibere cogis socium,“ ea, quæ sequuntur בְּמַתָּחָת מִפְּנֵי bene reddi possunt: „qui *adjungis ei fervidum tuum*;“ et sine dubio præferenda est *Es.* XIV. 1. *1 Sam.* XXVI. 19. nostroque loco. Quintus restat locus *Hiob.* XXX. 7, ubi cum legatur: בְּתַחַת חָרֵל וּבְצָפֹן, nescio an optima sit interpretatio: „*sub carduis conjungunt se i. e. congregantur.*“ Viderunt hoc *LXX.*, qui verterunt: διητῶντο. Quid igitur duo ex uno facias verba?

Paulo superius v. 33. alia quoque invenitur vox et ipsa ἄπαξ λεγομένη: לְאַרְבָּה, ut monuimus (pag. 57) pro לְהַאֲרָבָה, quod præeunte Kimchio in libr. Rad. docuit Gesenius; ipsam autem radicem אַרְבָּה litteris transpositis i. q. דָּאַבָּה esse monet, nostrumque locum vertendum: *animam tuam, ut contabescat, faciat* cfr. Deut. XXVIII. 65. Michaeli (Suppl. p. 18) Arab. أَرْبَيْن nulla litterarum transpositione est res stupenda.

IV. 17. legitur hoc uno loco de tristi nuncio, cum primam hujus verbi significationem ex pulchritudine et gaudio desumptam esse, satis dilucide ostenderint Michaelis (in Suppl. pag. 255)

et Gesenius (in Thes.) et Böttcher (Proben etc. p. 93). Verum quando Gesenius huc referenda esse censet alia quoque loca, ut 2 Sam. XVIII. 20, parum recte mihi vidisse videtur vir summus; ibi enim is, qui, ut sibi liceret nuncium ad regem ferre, petit *Ahimaaz*, *laeta* se adnuntiaturum aperte credidit, quod clare demonstrant, quae mox sequuntur verba v. 31
רִיחַבְשֶׁר אֲדֹנִי.

v. 18. מִפְרָקָה ῥπαξ λεγ. quod *cervicem* reddunt; Chald. פְּרָק de qualibet articulorum junctura, ut Lev. XIV. 25. apud Jonath. de articulis manuum pedumque (habet Text. Hebr. פְּרָק); h. l. *compages vertebrarum* (nos: Rygraden), quae quasi scissæ sunt et abruptæ (פְּרָק); ita accuratius interpretaberis. LXX. νῶτος. Aquil. τένων. Symm. σπόνδυλον.

v. 19. Formulam dicendi לְלֵם non præter hunc locum in s. c. invenimus, quam, consentientibus fere omnibus versionibus, ex יְלֵד deductam, et, ad similitudinem חֲלֵמָה et אַחֲתָה (pro אַחֲרָה) contractam esse nos quidem non dubitamus. Alia vero omnino habent Rabbinorum plerique, quos sequitur Buxtorphius in Concord., ex יְלֵד – *ejulari* illi quidem derivantes (R. N. מ" פירשו מן יללה כלומר קרבו ימיה ר"מ) haud refragante verborum sensu.

v. 21. אֵין בָּבָר „non est gloria;“ particulam præter nostrum locum etiam Hiob. XXII. 30 inveniri, ubi legitur אֵין בָּבָר אֵין יְמִילָה, docent Grammatici, quanquam fere omnes et versiones (Syr. Ar. LXX.

Vulg.) et interpretes pro אֵין־נָקִיר legendum esse וְאֵין consentiunt. Cum nostrum אֵין, apud Rabbinos frequentissimum, alii ex וְאֵין, per apocopen lit. וְelisa, esse deductum, alii interrogandi esse particulam i. q. וְאֵין, quæ in *negandi* notionem transierit, uno ore moneant: „quum de eo, quod non comparet, quæri soleat, „*ubi sit*,“ ita ut: „*ubi gloria*,“ sit ejusdem significationis ac si: *inglorius dixisset*“, haud prætereundum mihi esse videtur, LXX. h. l. vertisse *Oὐαὶ βαρχαβὼθ* (XIV. 5. *Iωχαβὴδ*), quam significationem *οὐαὶ*, ναι inesse in voce וְאֵין apparent ex Eccl. X. 16 (IV. 16?). Atque hoc quidem, an sit nostro loco admittendum, nescio. Igitur: *deplorata est gloria.*

De voce עַפְלִים V: 5 alio loco disputabimus.

VI. 8. svadent Philistæi, ut dona, quæ dei placandi causa currui imposita mitterentur, ponerent אֲרָצָן, quam vocem, cum hoc uno loco inveniretur, ignorarunt jam veteres. LXX., nulla addita interpretatione ἐργάζεται s. βοέργαζε *) s. ἐργάζεται. Symm. ex conjectura sana illa quidem ἐν τῷ λαρυκαῖῳ; infeliciter garrivit Aquila ἐν ὕφει πονρᾶς, quasi composita esset vox ex אֶרְגָּז texere et וְ (ex וְאֶרְגָּז) tonsura.

*) Miro modo corrupta seu librariorum inscitia, seu versionum illatarum diversitate est hæc vox in Codd. Græcis. Omnino explodenda scriptio βερσεχθάν, sine dubio ex Hebraico vocabulo Græcis litt. consignato exorta. Verissimam habet cod. Rom. Αργός.

Chald. בְּחִיבָּחָא. Ducunt nonnulli ex רַמֵּת commoveri, tremere, quia apud Arabes saccus lapidibus referitus, jumentorum lateri alligatus ad æquilibrium servandum simili vocatur voce. Syr. רְגֹזָא vel ut apud Ephraemum legitur ארנוחא. Omnia sanissime Simonis, compositum esse dixit ex אֶרְהָה (collegit, unde et אֶרְוֹן) et נְגָזָה Syr. gaza, igitur cistula gazis colligendis. Nescio an Philistæi sermonis vestigia lateant in eo, quod scrinium aliquod significare profitentur, vocabulo.

Insolentior est forma v. 12. יִשְׁרָךְה (cfr. Alting. fund. pag. 194. 255), cum et longa vocalis (וַיִּשְׁרָךְ) soluta sit in brevem et Dagesch forte, et generis feminini signum ח desit, cujus exempla præbent Gen. XXX. 38 גַּעֲמָךְה, Dan. VIII. 22 גַּעֲמָךְה. Jarchides hanc formam vocat אַנְדוּגִינָּות i. e. Græce ἀνδρογύνοντας.

v. 18. פֶּרֶר הַפְּרוֹזִי. Vulg. villa, quæ erat absque muro. Sym: ἔως οώμης ἀτειχίσου, sed LXX. ἔως οώμης τοῦ φερεζαίου. פֶּרֶר nullo alio loco significat pagum, qua in notione semper legitur כְּפֶר et tamen eam, quam habet Vulg. interpretationem rectam esse, docet Deut. III. 5.

VII. 2. „וַיִּבְחֹ�א בֵּיהֶן יִשְׁרָאֵל אֶחָרְיוֹ, quæ verba, quid indicent, ignoratur. בְּקָה esse „lamentatus est“ ostendunt Jerem. Ezech. Amos, Mich. consentientibus LXX., qui, nostro excepto loco, ὅρηνεῖν usque fere habent; sunt igitur, qui vertunt: la-

mentati sunt post Jehovaham, explicante Clerico, quod non secuti essent Jehovaham, quam interpretandi rationem num ferat Gramm. vehementer dubito, neque video, quomodo jungant cum iis, quæ paulo ante dicta sunt: „*arcam per viginti annos fuisse in Kirjathjearim*; lamentatos enim esse per tot annorum spatium Israelitas, Jehovah illos quidem tum maxime oblivious, vix est, quod credas. In aliam viam duxit Chaldaeus vertens: אַחֲנָהִיאֵי בְּלִ בֵּית יְשָׁרָאֵל בְּחַר פּוֹלְחָנָא דָּבִי, quæ verba ita reddunt: *et congregati sunt post cultum Jehovahæ*; huic sententiæ, præeunte Michael (Suppl.) favet Gesen. qui נִיעַק conferri jubet neque absonus est David Kimchi, qui in libro radic. inter lamentandi et congregandi notionem dubius hæret. At si quæris, unde sciamus אַתָּהִיאֵי apud Chald. significare *congregari*, vix habemus, quo hoc pro certo possit firmari; nam et נָהָג et נָגָש idem vertit נָהָג. Huc accedit, quod scriptor *Samuelis* pro Jehovah cultu inferendo studia mox narraturus, vix laudes *populi* h. l. efferre vult; nam si vera esset hæc interpretatio, quam quoque Dathius sequitur, si ut hujus utar verbis, Israelitæ per viginti annos in loco Jovæ sacro convenerunt, quo tandem modo cum his cohærent ea, quæ sequuntur, Samuelis verba? Alia igitur suadere audeo, quid si בְּהִיא – „*desiderio affecti sunt Jehovahæ*“ vertamus, quæ notio facile ex lamentandi notione elici potest et cum Samuelis verbis: „si

verum est desiderium vestrum et quæ sequuntur, egregie cohæret. Mihi quidem, hanc interpretationem animo volventi interpres et Græcus simile quid cogitasse videtur, ille quidem „επέβλεψεν vertens, et Vulgatus non alienus esse, cum reddiderit: *requievit* *); cum ejulatu ex desiderio orto optime quoque conjungi possunt alii, in quibus invenitur ἀπαξ λεγομένοις est quoque:

IX. חִשְׁבָּה, quod recentiorum sere omnes: *donum, munusculum* vertunt, nexus verborum consentiente quidem, nullo autem Orientalium adstipulante usu. Ita Gesenius, nostri verbi illustrandi causa affert Es. LVII. 9, quo in loco legitur: לְמַלֵּךְ בְּשֻׁתָּה, quæ cum vertenda sint: „regem cum oleo adis“ i. e. ei oleum offers, inde effici posse credit *חִשְׁבָּה* esse donum. Sed ex translata et figurata quadam unius loci ratione nihil effici posse, nemo est, quin videat; deinde hoc quoque afferunt, quod Chald. נְבוֹנָה Dan. II. 6 Hebraice transtulerit aliquis *חִשְׁבָּה*; sed cum ipsum נְבוֹנָה sit incertissimum, quid ad nostram rem hoc faciat? Mira quoque varietas interpretum veterum, quænam sit hujus vocis significatio, ignorantium. LXX. οὐαὶ πλεῖον οὐκ ἔστι μεθ' ἡμῶν; Chald. רְכַשְׁר aliquid quod rectum est. Hieronymus:

* Nisi pro יְוִינְהָה euim legisse dicere malis cum Carpzovio Crit. Saer. (pag. 230 edit Lips. 1728). Vertitis quoque Chald. וְאַחֲנָהִיר אֶת quieti fuerunt (ibid. pag. 462.).

sportulam non habemus, alii ex שׁוֹר videre, aspicere, „donum, dignum, quod aspiciatur.“ Omnia rectius vedit Michaelis (Suppl. pag. 2302), qui השָׁרֶה explicat: *viaticum, commeatus* adjuvante usu loquendi tum Arab., tum Syr.. ut ille quidem ait.

Cum Saulum advenientem videret Samuel, jam ei prædixerat Deus, regem fore, qui esset venturus, quo in sermone IX. 17 inveniuntur verbo יְהִי וַעֲצֵר בְּעַמִּי, quod vertunt: iste *dominabitur* in populo, ad sensum verius, opinor quam ad ἔτιμον vocis; intrudunt enim hanc significationem verba עַצְר, cum semper cohibendi, prohibendi, et *claudendi* notionem inesse satis superque constet, neque ullus exstat locus, in quo עַצְר *regnandi* habeat notionem. Sed nostrum cum eo, qui antecedit, versu, comparianti planum erit זה וַעֲצֵר בְּעַמִּי idem esse ac זה וַהֲשִׁיעֵנִי עַמִּי. Vertam igitur: *) claudet pro populo i. e. *servabit, liberabit eum* ab hostibus, ut סָגָר cfr. Gen. VII. 16. Falso vero intrudunt dominandi vim in Jud. XVIII. 7. et 1 Chr. XIV. 10. In alia omnia abiit Chaldæus זְיוֹן וַיְהִי מְרוֹחָא מְעַמֵּד iste auferet do-

*) In Codd. quib. Raschianis (non apud Buxtorph. Bib.) explicandi causa additur מעַצְר בְּלֹעַז i. e. Gallicé quod verbum, quid significet, ita ignoravunt plerique ut Drusius „tenir court“ explicaverit; est vero: „questionnaire,“ antiquo Gallici sermonis usu carnificem significans, unde sit, ut veterum Rabbiorum, respondeat, quod *quæstoris* apud Hebræos nomen esse probavit Buxt. Lex. Talm. pag. 2078.

minium a populo meo; utrum Philistæorum, an populi ipsius dominium intellexerit, nescio.

Cap. X. 5. 10. חֶבֶל גְּבִיאָם h. l. semel legitur, uti Galli *bande*, Germani *Bande* i. e. cætus prophetarum. Falso igitur Clericus: „Forte *restim* quis vertere possit, quod *restim duceret* aliquis eorum, quam *restim* aliqui tenerent, omnesque saltando canerent. Certe genus hoc fuit choreæ, apud veteres Italiæ populos. LXX. χορὸν; sed similis est vox אֲגַדָּה 2 Sam. II. 25. lat. *manipulus*, Pers. *bend* (cfr. Simonis Lexic. pag. 10). Recte is, qui horum prophetarum conditiones optime illustravit, Buddeus (H. E. V. T. II. pag. 277): *societas* seu *cætus* prophetarum sub uno *conjuncto* magistro.

De *מִתְרְשָׁת* et *מִתְרָשָׁת* XIII. 20. ita Gesenius in Lexico: zwei verschiedene schneidende Instrumenten, wovon das eine wahrscheinlich Pflugschar, das andere ein anderes schneidendes Instrument bedeutet. Der Plural *מִתְרָשֹׁות* scheint beide obige Instrumente zu umfassen, wenigstens steht er hier an der Stelle der beiden obigen; ita fere omnes recentiores, atque veteres, in quo illud modo mirum videtur, quod diversæ res eodem nomine uno in loco signantur; instrumentum aliquid significari potest; quodnam fuerit, erit semper in incerto. Atque, quantæ talibus in rebus conjecturæ sit vis, dilucide spectamus ex eo, quod sequitur פִּים הַיְתָה הַפְּצִירָה בַּיּוֹם, neque nunc quidem certa est significatio eorum.

Gesenius Schultensium (Opp. m. pag. 168) sequens
 פְּצִירָה פִּים – obtundendi vim habere aut, unde
 vertit: *acies obtusa*. Præivit jam vulgatus inter-
 pres, qui vertit: „*retusæ erant acies vomerum et*
ligonum.“ Stare posset interpretatio vulgata, ut
 verbis utar Amamæ, „si ostendi illud posset פְּצִירָה
 retusionis notione uspiam inveniri; verbum non
 occurrit in alia significatione, quam *instandi, cogendi, insistendi*.“ Ethæc quidem vere. Nam Gen.
 XIX. 3. XXXIII. 11. Jud. XIX. 7. 2 Reg. V. 16 cfr.
 XI. 17 est *precibus*, Gen. XIX. 9 *vi aliquem cogere*,
 cui optime respondet 1 Sam. XV. 25 – *הַפְּצִירָה* – *instan-*
tia, repugnantia, neque ulla obtundendi fit mentio
 neque cognatæ lingvæ lucem nobis offundere pos-
 sunt. Versionum magna est discrepantia. LXX.
 miro modo: *καὶ ἦν ὁ τρομητὸς ἔτοιμος τοῦ θερίζειν,*
τὰ δὲ σπένητὴν τρεῖς σίκλοι εἰς τὸν ὄδοντα, *καὶ τῇ ἀξίνῃ*
καὶ τῷ δρεπάνῳ ὑποσάσις ἦν ἡ αὐτή, qui quid seu le-
 gerint, seu sibi voluerint, nescio; Kimchi, Rasche,
 Gersonid, Drusius, „*lima*, quia habet multas inci-
 suras“; ita Jonathan Tharg, qui omnibus rectius vidit
 שׁבֵּנִית – scobina, limæ genus quoddam. Sensus
 enim est: Antea cogebantur ad Philistæos descen-
 dere, si qui instrumenta acuere vellent; tum autem
 post pugnam Jon. cum Philistæis, cum jam non
 auderent, remedium aliquod necessitas ipsis sup-
 peditavit, *limam ora habentem* i. e. plena incisuris
 ad melius acuendum ferrum (Glass. Phil. Sacra pag.

וְלֹשׁוֹן קָלֵשׁ שֶׁcujs op-
timam dedit in **ספר השרשיהם** explicationem Kimchi:
הוּא הַכְלִי שִׁישׁ לוֹ שִׁינִים שְׁמַלְקִין בּוֹ הַוּבֵל וְהַחֲבֵן וְקוּרִין לוֹ
פּוֹרְקָא בְּלֹעֵז i. e. furca וְשֵׁם הַכְלִי קָלֵשׁ וּבְאָמָרוּ שֶׁלֹּשׁ כָּאֵילוֹ
אמֶר קָלֵשׁוֹן שֶׁלֹּשׁ הַשִּׁינִים

Eodem fere modo Jarchi, Drusius, Gesenius
aliisque *tridentem* habent. Sed ut significatio facilem
habet intelligentiam, ita originis est incertæ. Mihi
quidem Gesenius – V. C. pace dixerim – a vero aber-
rare videtur קָלֵשׁ idem ac קָלֵשׁ colligere significare
arbitratus, cum Chaldaica hujus vocis vis: *attenu-
are* et facilitior sit et Gramin. normæ accommodatior
[Ita nos quoque lingua nostra furcam dicimus Hötyv]

Non omnino nostro libro proprium est vocabulum
דְּרָכֶנוּ; invenitur enim num. plur. דְּרָכָוֹת Coh. XII. 11.
(ubi aculeos significat) cum nostrum sit: *stimulus*,
βουκέντρον, de quo rectissime Bochartus: (Opp. II.
pag. 386) in eo differunt דְּרָכוֹנָה et מַלְטָר quod
proprie contus est, in quem aculeus inditur, sed
דְּרָכוֹן non significat stimuli contum, sed ferreum acu-
leum contoinditum **). Ridicule autem errant, qui
לְהַזֵּיב הַדְּרָכוֹן, vertunt: ad *infigendum* stimulo acu-

*) Incert. quoddam scholion habet: καὶ ἐγενήθε ή προσθόλω-
σις σοματα (leg. σοματων) τοῖς ἀρότροις, quod vertunt: et
siebat exacutio acierum aratri (Biel nov. Thes. Phil.
III. pag. 194).

**) Acute vir Cel. vidisse mihi visus est, cum ex
derivet δρέπανον (Opp. I. pag. 500); דְּרָכוֹן ex Arab. دَرْبَنْ
acutum esse, at دَرْبَنْ, acutum; δρέπανον ex δρέπω carpere.

leum, neque enim tanta fuit inscitia populi, ut ne aculeum quidem stimulo possent insigere, et si limae notionem vere illi amplexi sint, quinam limae in tali re usus? Recta jam vidit *vetus interpres Romanus*: ad *corrigendum stimulum*, quem sequitur *Gesenius*: „die Spitzen zu richten, d. i. gerade zu machen und dadurch zu schärfen.“

Cap. XIV. 46 – 48. res a Saulo gestae breviter strictimque narrantur, quo in loco exstat וּבְכָל אֲשֶׁר פָּנָה יְרַשֵּׁע, cuius loci facilius sensum, quam ipsa verba intelligas licet. In dubium enim vocatur, utrum prima significatio רִשְׁע sit impium esse (cfr. Michaelis Suppl. pag. 2267 sq.), ut h. l. vertas: *eos injustos fecit*, seu quasi impios tractavit, condemnavit, ex quo facile elicetur *vincendi* notio, an — id quod nunc plurimis nostro tempore placere video — primaria vis רִשְׁע sit: *inquietum esse i. q.* רִשְׁע Syr. רְחֻע (cfr. Schindl. Lex. Pentaglot s. v.); igitur: quocunque se vertebat, eos *perturbavit*, assentiente alio loco Hiob XXXIV. 29. הוּא יִשְׁקֹט — מִתְחִיב Tharg. יְחִירָה וַיְבַלְבֵל: Ita Kimchius: *condemnavit*. Atqui haud scio an vera lectio ex LXX. sit eruenda qui fortasse legerint יְוִשְׁע: habent enim ἐσώζετο; faciliorem esse sensum nemo non viderit.

XV. s. גִּירָב pro גִּירָב – *insidias collocavit*, ita cum LXX., Hieron. Kimchio et innumeris interp., quicquid contra dicunt alii (cfr. Alting. Fund. punct.

pag. 252), cfr. pag. ibid. 9. „*contemptum, vile* i. q. *גְּבִיהָ* LXX. *ἡττιμωμένον*. Vulg. *vile.*“ Monstrum hoc vocabuli simili exemplo caret et e duabus lectionibus *גְּבִיהָ* et *מְבִיהָ* conflatum videtur (cfr. Lehrg. pag. 462. 65). Schroederus quidem (instit. ling. hebr.) aliquo Belgæ Philologi (v. dissert. Lugd. 752), in eo invenisse sibi videntur vestigium conjugationis *Miphel*: sed hoc Grammaticorum commentum uno nititur exemplo *משְׁכַנָּה* pauperem esse (a *שְׁכַנָּה*) eoque aliter explicando (v. *מְשֻׁכָּן*). E codd. nulla enotatur scripturæ varietas.“ Hæc Gesenius in Thesauro pag. 197. quo nihil melius afferre audeo. De voce *הַפְּצָר* vide quæ supra pag. 47. sunt dicta.

Ibid. v. 29 legitur: *לֵאֱלֹהִים נָאֵח* nomen de Jehova, quod nusquam præter hunc locum invenitur; varie vertitur, sed nihil ad rem, sive *fidem*, sive *perpetuitatem*, sive *gloriam* Dei, abstracto pro concreto posito, interpreteris; neque displicet antiquorum quorundam ratio, qui ita interpretati sunt: *triumphator*, seu *victor* in Israel; certe Syr. *נָאֵח* respondet Græcorum *νρατίςφ* (Luc. I. 5) et optime convenit cum oratione Samuelis, Saulum *victoria* elatum reprehendentis.

Ibid. v. 33. *וַיַּשְׁלַח אֶתְּנָאֵס לְאֵלֹהִים*. Hieronymus: in frusta conscidit LXX. *εσφαξε*. Clericus: discerpi jussit. Chaldæus habet *רָשָׁב*, quod Jarchi, Kimchi, Gerson. explicant *עֲבָד*. Cognatum igitur est *עֲשָׂה*.

Cap. XVII. 4. vocatur Goliath *הַגְּבִיר שְׁיָאֵל*, quam

vocem hodie nemo quisquam dubitat significare id, quod jam vidit Kimchius: *יצא יום ווּמ בֵין שְׁחִי הַמְעֻרְבָּה*, unde articulus est ortus; nam *בְּנִים*, *τα μεταιχμα*, spatium indicat inter exercitus, Homericō sermone nomine *γεφυρῶν πολέμοιο* illustre. LXX. Syr. Arab. vir fortis sive potens, probabilia consequentes conjectura. At Vulg. habet: *vir spurius*, quod Grotius cognomen esse Gigantum opinatur, qui legum omnium et matrimonii contemtores, ob id incerto patre nascebantur (rectius: nasci credebantur). Lutherus, *ein Riese*, sed postea (edit. 1534), *ein Mann, ein Kämpfer.*

Ibid. v. 6. *מִצְחָה*, ocreæ, *υπήμιδες*; *ἀπαξ λεγ.* ex *מִצְחָה*, frons, tibialia, quæ quasi frontem i. e. anteriorem partem tibiarum tegunt; de discrimine inter *מִצְחָה* et *סֹאוּת* vide Gesenium ad Es. IX. 4.

v. 8. *ברָה*, inusitato loquendi genere= *ברָרֶגֶרֶת*, *eligerere*; alias non occurrit.

v. 12. *בַּא בְּאַנְשִׁים*, si modo lectio est vera, et non legendum: ut *בַּא* *בְּשָׁנִים* habent Codd. nonnulli, fortasse corrigendi studio; insolita dicendi ratio de eo, qui *proiectus* esse *ætate* dicitur, quo sit, ut dubius hæream, annon sit vertendum: fuit inter viros i. e. vir honestus, cum præsertim antecedat *לֹא*. At non multum huic opinioni tribuendum putabunt, quamquam eadem sensit Jarchides: *נָמָנה בְּכָנְטוּת הַחֲשֹׁבוֹת*, quibus hæx vox est inter locos suspectos (cfr. p. 29).

De *בְּרָה* *בְּרָיָץ* *בְּחַלְבָּה* *ἀπαξλεγ.* in hac pericopa suspecta

egregie disputavit Michaelis (Suppl. pag. 957 seq.) contra Bochartum (Hieron. II. pag. 316), decem *mensuras*, *partes lactis coagulati significari monens LXX.* δέκα τροφαλίδες (τμήματα ἀπαλοῦ τυροῦ Hesychio interprete; melius Eustathius ad Iliad. V. 905 ex τρέφεθαι i. e. πήγνυθαι; vetus Schol. ad Aristophl. Vesp. v. 333 τρόχος τυροῦ.). Cave vero חַרְיָה cum Simone aliisque Lexicogr. *) dicas *caseum* esse, ab acrimonia ita dictum, cum nihil aliud signet nisi partem aliquam abscissam (cfr. Ges. in Lex.).

v. 18. וְאַתָּה - עֲרָבָה מִקְנָה cfr. disputationem tertiam.

v. 20. נִיבָא הַמְעַגֵּלָה h. l. et XXVI. 6. 8. Gesenius cum Belgis: Wagenburg, carrago (ex עַגְלָה, carrus currus); ita Chald. כְּרֻכּוֹבָא, sed vehementer dubitonus vera sit interpretatio, nam quanquam hoc loco admitti possit ista vertendi ratio, quis, quæso, sibi persvaserit, ut verbis utar Michaelis (Suppl. pag. 1830) cap. XXVI. „Saulum, Davidem per inaccessas rupes persequentem tot secum adduxisse carros, ut inde carrago confici posset, præsertim cum ipse poculum suum secum portans gerat capiti dor-

*) Ita Hartmann (Lingv. Einl. pag. 222). „Das Wort חַרְיָה 1 Sam. XVII. 18, welches durch *Käse* übersetzt wird, erhält für diese Bedeutung Bestätigung in den Parabolis Vulpium, wo es pag. 20 gleichbedeutend mit גְּבִינָה gebraucht wird. Hæc autem nihil fere probare, non est quisquam, quin videat.

mientis adpositum?“ Vulg. h. l. venit ad locum Magala, altero tertorium. LXX. ερογγυλώσιν, sed cap. XXVI. λαμπτηνῆ. Evidem cum Michaele nuper laudato libenter erraverim, qui *orbem militum* vertendum esse censem, ab עגל rotundus, quod cogitavit jam R. Levi b. Gers. רל במחנה ונקרא כן לפה שיוושבים בעגל Pagag. Arias. *vallum* reddidere, cui interpretationi sine dubio parum accuratæ jam præivit Abarbanel, qui Hispanice ait vocari: palanque i. e. locum palis conclusum.

v. 20. legitur מטערוכות Chthib Kri, atque sic legerunt LXX., Tharg. Vulg. videturque omnino sic legendum, nam מיטרוכות sunt *specus, speluncæ*. Kimchi putat significare hoc loco *planitem*, quod ordinata ipsorum acies esset in planicie sive valle subjecta colli affertque locum ex Jud. XX. 55, ubi מערת redditur a Jonathane מישר h. e. planities, quasi dicas nudum et apertum atque patentem campum; nam ערָה significat *nudare* (Capelli Crit. Sacr. edit. Vogel pag. 244). Gesenius conferri jubet עירוה, *caterva* homimum quod quidem habet Camus apud Golium pag. 1568.

v. 40. ילקוּת – pera, Tharg. חרטילה, ἀπαξλεγ. *)

*) Kennicot qui, ut supra diximus, Davidem, Sauli ar-
migerum in acie permanentem facit: „cum *peræ pa-*
storitiae inventionem vetustiorem esse *peræ militaris*
inventione probabile sit, facile fieri potuisse censem,
ut hæc ab illa, in cuius similitudinem facta esset, de-

Cap. XVIII. 6. mulieres Saulo obviam ivisse dicuntur בְּשִׁמְחָה יְבָשֵׁלִישִׁים בְּחַפִּים quæ ultima vox, si instrumentum aliquod significat, recte vertenda est τροίγωνον, non multum abhorrens a sistro. LXX. Vulg. cymbala. Chald. צְלָצָלָן. Alii trichordium, nam explodenda est eorum sententia qui reddiderunt: cum tribunis, seu magistratibus qui mulieres duxerint, ne scilicet videretur importuna et immoesta procacia fæminarum concursatio; oblii sunt isti interpretes similis occasionis Exod. XV. Sed, quia proxime antecesserit בְּשִׁמְחָה, venit mihi in mentem, בְּשִׁמְחָה יְבָשֵׁלִישִׁים fortasse nomen esse saltandi cujusdam generis, quo ternæ invicem conjunctæ terram pulsarent.

Ibid v. 9. de Sauli in Davidem invidia legitur וַיַּהֵי שָׂאוֹל עֲזָזָה אֶת־בְּרוּךְ propr. fuit *Saul invidens Davidem* (cfr. Quæst. Tusc. III. 10. Sanct. Minerv. pag. 485 edit. Rauv.), i. e. obliquis oculis eum adspiciebat. LXX. ὑποβλεπόμενος, Josephus ὑποπτεύειν ἡρξατο (cfr. Boisens Beyträge III. pag. 317, Michaelis Suppl. pag. 1862). Chaldæus: בְּמִין ad sensum magis quam ad verba: *insidiatus est*. Arabibus עַד est oculis stillantibus esse *), Æthiop. observare; ita

nominationem traheret.“ Voluit is nostrum יְלִקְרָב instrumentum facere bellicum et invenit, quod reperire voluit.

*) Alii: invidendi quoque Arab. verbo tribuerunt nominationem; quam recte, ipsi viderint.

omnino omnes derivant ex יְעֵן oculus, præter Capellum, qui „ob Kri יְעֵן dici possit, inquit, jod radicale hic mutatum fuisse in יְהָנֵם, idque sacri scriptoris (?) certe forte consilio, ut vox illa esset dubia ad יְעֵן oculus et יְעֵן iniquitas, ut sic designaretur, Saulum oculo maligno et perverso intuitum esse Davidem“ (Crit. Sac. pag. 245). Sed hoc nimis argutum esse, merito judicavit Clericus (ad h. l.), tales enim ingenii lusus abhorrent a s. c. simplice historiæ scribendæ genere. Omnium caudidissime Vatablus: ad verb. et *fuit Saul oculans*, si latine dici posset.

Ibid v. 29. יְוֹסֵף וַיַּאֲסַפֵּן pro לִירָא scribendi ratione parum frequente, sed a nostro non alieno (cfr. pag. 57).

v. 30. שָׁבֵל דַּיְרָה uno loco in Kal. Plerique interpres: *prudenter* se gessit, alii *felix* fuit, quam significationem, ne nimis audacter Hengstenberg (Christologie III. pag. 519) fictam falsamque esse dixerit, vereor. Bene enim Schultensius ad Proverbia (edit. Vog. pag. 2): „לִשְׁבָּל in Lexicis recte exponitur, bene rem gerere; *prudenter, feliciter, fortiter agere*. Cuncta pendent a primaria virtute *maturescendi*, quæ sub שְׁבָּל asservata apud Arabes, cum metonymicis item notionibus *congrui, prosperi* et *feliciter prudenterque succedentis negotii*. Apud Latinos quoque *maturum* partim pro *prudenter* cogitato partim pro *feliciter* expedito sese præbuit.

(Adde quæ habet Umbreit ad Proverb. XVII. 8). Gesenius ex שָׁלֵל connectere, perplexum esse, dolorum esse ait.

Postquam Sauli in Davidem ira ita exarsit, ut lictores ad eum capiendum in domum illius mittet, uxor, fugae ejus celandæ causa, Cap. XIX. 15 חַרְפִּים, quas imagines humana forma fuisse, recte opinantur interpr., lecto imposuit, et בָּבֶר הַעֲוֹיִם ad pulvinar et obtexit stragulis, qua de vocejam multis disputavit Bochart (Hieroz. II. cap. 51 pag. 625–627.), neque ille tamen rem explicavit. Antiqui fere omnes *pellem*, Syr. Vulg. Arab. s. *pellem pilosam caprarum*, ita, ut primum statuam lecto imposuisse jacentem, deinde posticam capitis statuae partem spectatoribus obversam texisse dicatur villis caprinis aut pelle caprina ad pulvinar posita, *ut videretur esse cæsaries flava Davidis*. Sed obstat hoc, quod dicitur וְחַכְס בְּבֶגֶר; pellis enim caprina vestibus obtecta cæsarieni simulare non poterat, et multo minus non obtecta, quæ fraudem facile potuisset patefacere, quo accedit, quod in Oriente non facile dormit quisquam, nisi capite obvoluto, ne frigoris injuria, sæpe mortifera, lædatur. Egregia est conjectura Michaelis (Orient. Bibl. VII. pag. 192–96, Vers. germ. et Suppl. pag. 1205–6) pro בָּבֶר cum LXX., Joseph. (Antiq. VI. II. 4) *) sq.

*) "Ἐπειτα σκενάσσωσα τὴν κλίνην ὡς ἐπὶ νοσοῦντι, καὶ ἵποθεῖσα τοῖς

pag. 559. legendum esse **כָּבֵר** s. **jecur**; jecur enim *palpitatione sua* per aliquothoras durante, dormientem stragulo tectum, spiritum ducere simulasse. *Braunius* (de vestit. sacerd. Hebr. I. pag. 154) putat significare gallericulos istos, quos une *perruque* *) Gallice dicimus, quibus capillitum mentioniuntur ii, quibus capilli defluxerunt. Sed obstant, quae nuper sunt allata. Nimium mihi omnes fere interpretes quæsisse videntur, qui in **כָּבֵר**, si vera est lectio, præcipuum fraudis, nescio quod, genus latere putarint. **כָּבֵר ex מְכַפֵּר** 2 Reg. VIII. 15, *stragula vestis* (*Gesenius*: *Matratze*) neque aliud dicere voluisse autor, quam *Michalam*, theraphim impositis, lectum *justo et solito modo* stravisce, ne qua frau-

ἐπιβολαιοις ἡ παραιγός, ὅμα ἡμέρᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς πέμψαντος ἐπὶ τὸν Λαυδῆν ὥχλησθαι διὰ τῆς νυκτὸς εἰπε τοῖς παροῦσιν, ἐπιδειξασα τὴν κλίνην κατακεκαλυμμένην, καὶ τῷ πηδῆματι τοῦ ἡπατος σαλεύοντος τὸ ἐπιβόλαιον πισωσμένη τὸ κατακείμενον τὸν Λαυδῆν ἀθμαίνειν. Iniquissime *Buddeus*: (Hist. Eccl. II. pag. 72) „non turpius se *Josephus* traducere poterat.“ Itaque merito eum defendit *Michaelis* (Or. Bibl. l. c.). Eadem fere habet *Theodor.* (quæst. in libr. prim. Reg. 49): *Tὸ τῶν αἰγῶν ἡπαρ ἐποτεθῆναι, ἵνα πινούμενον τὸ σχῆμα πιθανόν ἀπεργάσηται. καὶ γάρ φασι, τῶν αἰγῶν τὸ ἡπαρ κινεῖθαι μέχρι πολλοῦ.* In Edit. Compl. LXX. legitur ερογγέλωμα τῶν τριχῶν τῶν αἴγων, ex interpretatione Aquilæ.

*) Ejusmodi ex pilis caprarum fieri solitos esse gallericos istos, probare conatus est autor ex Cant. IV. 1, ubi legitur: **כָּבֵר רֹעֶה עֲשִׂים**; sed nihil probare hunc locum, apparet.

dis suspicio oriretur; nam Orientalium lecti non nisi stragulis vestibus *) constant; sed decepit fortasse animos interpretum noster *pulvinarium* s. *culcitarum* *plumearum* usus. Nostræ explicationi favet usus quoque Homericus. Odyss. XIV. 319. *τιθει δ' ἄρα οἱ πυρὸς ἐγγὺς εὐνήν, ἐν δ' οἴων τε καὶ αἰγῶν δέρματ' ἔβαλλεν;* XX. 96. *χλαῖναν μὲν συνελῶν καὶ ωέα, τοῖσιν ἐνεῦδεν.*

v. 20. נַחַל hoc uno loco. LXX. ἐκκλησίαν, per metathesin pro נַחַל; ita Syr. Ar. Chald. Rabb. Gesen. alii præter Ludolfium et Lud. de Dieu, eosque sequentem Castellum, qui *senatum* verterunt, quia *Lehik* lingva Æthiop. presbyteruni, natu maximum significat, neque impedit spinosa Michaelis (Suppl. 1415) ratio, qui hanc significationem h. l. minus aptam esse dicit, in quo de *juvenibus*, prophetarum discipulis, est sermo, quasi senatui, מִנְגָּד, πρέσβεσι usque *senectutis* inesset notio, et non saepius solius dignitatis. Longe saniora affert Clericus (ad h.l.): „cum in Syriaca lingva hæc eadem radix significet *inflammavit* et quidem figurato sensu dicatur de cupiditate aliisque animi motibus, possit הַקְהֵל pro-

*) Cfr. Harmar Beob. über den Orient, edit Faber I. 134.
„Ihre Betten bestehen aus einer Matratze die man auf den Fussboden breitet. Darüber liegt ein kleineres Bettuch (im Winter ein Teppich oder sonst eine wollene Decke), das mit Baumwolle oder Wolle durchfüttert ist.“

phetarum cætus esse divino vaticinandi ardore cor-
reptorum.“ Hieronym. cuneus.

Cap. XX. 3. עַשְׁפָּה, latine voce cognata, *passus*,
semel tantum legitur; verbum עַשְׁפָּה Es. XXVII. 4.
Chald. עַשְׁפָּה.

םִלְעֵל de adolesente non nisi h.l. v. 29 et XVII. 5. 6.
Notissima autem vox הַעֲלָמָה.

Cap. XXI. 8. Doegus dicitur: יְיָ לְפָנָיו, quæ
verba, quid significant, nescire me fateor. Propr.
occlusus erat coram Deo, quod qui ita explicant,
ut eum custodiæ causa inclusum fuisse dicant, ve-
hementer errant; neque enim sacerdotum erat lic-
torum seu apparitorum munere fungi aut custodire
eos, qui deliquerant, et, si inclusus esset in Taber-
naculo, quomodo audiret, quæ extra agerentur*)?
Gesenius: versammelt vor Jeliova, d. h. des Festes
wegen zum Heilighum gekommen, ex mera, pa-
rum probabili illa quidem conjectura; nam neque
habet unquam *congregandi* notionem verbum עַצְר,
neque festum hic memoratur, neque verisimile est,
dierum festorum causa populum ad Tabernaculum
convenisse. Sunt, qui eum per *morbum*, aut *dæ-
monis vexationem* detentum, etiam qui voto *Na-
siræatus* **) obstrictum, ibi esse commoratum opi-

*) Cfr. Lakemaker Observ. X. pag. 214. Ephraemi Syr.
Opp. I. pag. 576.

**) Afferunt quidem Nehem VI. 10, nostri loci illustrandi
causa; sed ibi de re plane a nostra historia aliena esse

nentur (Arab.), conjecturis illi quidem nimis indulgentes. Difficultates evitavit Dathe parum accurate vertendo: *ibi forte sacrorum causa degebat.* Sed jam antiqui nescierunt, quinam sit sensus verborum. nam LXX. eosque secutus Josephus pro legerunt אַרְמִי δὲ Σύρος (cfr. Mich. orient. Bibl. VII. 198.) faciuntque eum non præfectum pastorum (ἀρχιποίμενα vid. Boch. Hieroz. Lib. 2. cap. 44.), sed νέμοντα τὰς ἵμιονος; hic modo habet: παρῆν δὲ καὶ Σαούλον δοῦλος, illi συνεχόμενος Νεεσσαρᾶν in nostris saltem editionibus; nam in Complutensi deest ulterior vox. At, his omissis, magna totius narrationis est obscuritas; nam quamquam Tabernaculum Silunte fuisse scimus, tamen Nobæ quæ urbs neque Jos. XXI. neque I. Chr. VII. ad urbes sacerdotales refertur, sanctuarium aliquod invenimus, in quo proferuntur לְחַם פָנִים sacerdosque (summus) sacra facit (cfr. de Wette Beyträge I. 242), ibique habitant sacerdotes (XX. 18 seq.).

sermonem, quis est, quin videat? Neque ea, quæ Paulus Apostolus Hieros. fecit Act. XXI. 26 sq. - ullo modo hoc referri licet. Augusti (Exeg. Handb. ad h. l.) eum leprosum fuisse et tunc *coram Deo ab sacerdotibus examinatum* esse conjicit, quæ, si quis in verbis יְהוָה נָצַר reperire potest, Grammaticam antea abdicarit necesse est. Audacius Hezel: er durfte nicht in die Stiftshütte, quasi נָצַר idem significaret, ac מָנִיא; hoc si vocatur interpretari, sanius est commentum Jarchidæ: incluserat sc in tabernaculo, ut studeret legi !!

Cap. XXII. 22. טְבֻוחִי בְּכָל - גַּפֵּשׁ LXX. ἐγὼ αἴτιος εἰμι τῶν ψυχῶν. Vulg. ego sum reus omnium animalium patris tui. ita fere omnes interpp. sensum magis, quam verba respicientes; פֶּבֶב enim significare *causam s. autorem esse*, vix probari potest, quanquam eo referunt סְבָה 1 Reg. XII. 15. (cfr. Mich. Suppl. 1706), eodemque sensu haec vox gaudet inter Rabbinos. Nescio igitur, utrum eodem modo verti liceat ac v. 17. 18. ego *converti* me contra dominum patris, an cum Boisen (Beiträge pag. 337), ex Arab. usu: contumeliose tractavi.

מְחֻלָּאִים semel tantum legitur Cap. XXIII. 23: *latibula*; cognata vox מְחֻבָּא Es. XXXII. 2.

Ibid. v. 28. סְלָע הַפְּחִילָה bene Dathe reddit: petra evasionis ex קָלָע, glaber fuit; minus accurate alii: rupes diremptionis. LXX. πέτρα ἡ μεριθεῖσα.

XXIV. 8. וַיַּשְׁפַּע - בְּקָרִים. Optime Gesenius et quos secutus est: *laceravit verbis* i. e. increpavit; hoc, opinor, cogitarunt LXX., interpretantes: ἐπεισε, neque opus est conjectura Capelli: eos legisse וַיַּשְׁפַּע – obedientes eos fecit. Vulg. fregit viros verbis. Jarchi והה אֲתָם הבָּרִיל.

Humilitatis causa Davides sese semel atque iterum vocat פְּרֻעָשׁ אַחֲר Cap. XXIV. 35. XXVI. 20. *pulicem* unum, qui si unus quæratur, vix inveniatur, et inventus vix capitur et captus venatori levis est præda, regi maxime (Bochart Hieroz. II. pag. 586). Falso autem Boch. (l. c. I. pag. 72) derivat

ex רַע et רָשׁ - quia retrorsum salit, potius cum Simone ex פֶּרֶשׁ pupugit. Ridicule autem praveque pudens Chald. h. l. הַרְיוֹת חָרֵב, idiota unus, et loco altero חַלְלָשׁ חָרֵב, infirmus unus.

Cap. XXV. 3. avaritia infamis iste Nabal dicitur כָּלְבִּי וְהַוְאָ כָּלְבִּי pro quo Kri, quod præferendum ducent, cum sensus verborum, quasi כָּלְבִּי esset vir, qui suum modo arbitrium sequatur, durus sit ac contortus. Sed ipsum כָּלְבִּי, quid sit, dubium est. Vulg. Luth. Chald. Dathe, Gesen. al. *vir Calibita* i. e. de posteris Caleb (Jos. XV.), parum probabilius, ut mihi quidem videtur; nam etsi suo tempore nobilis fuit ille Caleb, nihil de genere et posteris ejus ita memoratur in s. c., ut nude sic de nomine ejus insigniri posset quisquam. Potius ex regione כָּלְבִּי coll. XXXI 4. LXX. ἄνθρωπος κυνικὸς *) ex כָּלְבִּי, haud male; nam canes antiquis temporibus mores avaros, contumaces depinxisse, notissimum est. Omnium rectissime vidisse mihi visi sunt Syrus et Arabs, qui rabidum verterunt (Mich. Suppl. pag. 1272), quia כָּלְבִּי, proprie de *rabie canina*, ad vehementem rabiosamque iracundiam transfertur, cfr. Ps. XXII. 17, 21.

*) Nusquam doctius desipuit, quam h. l. Josephlus, qui Nabalem *Cynicum* finxit: ἐκ κυνικῆς ἀσκήσεως πεποιημένος τὸν βίον. De contemtu canum apud Hebr. vid. Winer (Lex. s. Hund).

Ibid. v. 29. נָפְשׁ אֲרוֹנָה בְּאַרְךָ הַחַיִם - egregia dicendi formula, opposit. מֵלֶעֶת אִירִיק וְקַלְעָתָה בְּחֹזֶק בְּפַתְחָלָע; mihi non cum antiquioribus interpret. de vita *aeterna*, sed quod ex oppositis verbis eruitur, de *conservatione in hac vita* (cfr. Pfeiferi Dubia Vexat. pag. 377) dicta; nescio an recte viderint *Hessius* et *Niemeyerus*, qui Abigaelem facete et eleganter respicere Davidis de Goliatho victoriam arbitrantur.

Ibid. 31. פִּיקָה ἀπαξλεγ., ut פִּיק Nah. II. 11. ~ vacillatio, titubatio i. q. נִכְשָׁבָה. Falso Vulg. in singultum et LXX. βθελνγμός. ibid. v. 37. וְנִיחָה לְאָבִו Recte I. H. Mich. tantopere fuit consternatus, ut in repentinum morbum inciderit, quo saxeo quodam stupore dirigit (cfr. Glass. Phil. Sacr. edit. Budd. pag. 285).

Cap. XXX. 10. 21. פְגָר - debilis, lassus fuit; ita Chald. Syr. ἀπαξ λεγ. Minus accurate Clericus: quos transire piguit. LXX. solum ἐκάθισαν.

EXAMENSLISTE.

Den offentlige Examen i Odense Cathedralskole for Aaret 1835 begynder Torsdagen den 17 September, og fortsættes til Torsdagen den 1 October fra Kl. 9 til 1 Formid. og fra 3 til 6 Eftermid., i følgende Orden

SKRIFTLIG PRÖVE.

FORMIDDAG.

EFTERMIDDAG.

TORSDAG 17 SEPTEMBER.

| | | | |
|---------------------|-----------|-------------------|----------------|
| IV Klasse | Religion. | IV Klasse . | Latinsk Stiil. |
| III Kl. | Historie. | III Kl. og II Kl. | Latinsk Stiil. |

FREDAG 18 SEPTEMBER.

| | | | |
|-----------------|-----------|-----------|------------------|
| IV Kl. | Historie. | IV Kl. . | Overs. af Latin. |
| III Kl. | Religion. | III Kl. . | Overs. af Latin. |

MUNDTLIG PRÖVE.

LØVERDAG 19 SEPTEMBER.

| | |
|---|--|
| Cand. og IV Kl. Hebraisk II Kl. Øvers. Afd. Hist. og Geog. | Cand. . Tydsk og Fransk. III Kl. neders. Afd. Mathem. |
|---|--|

FORMIDDAG.

EFTERMIDDAG.

MANDAG 21 SEPTEMBER.

IV Kl. Religion og N. Test. Cand. Mathematik.
III Kl. øvers. Afd. Hist. og Geog. III Kl. ned. Afd. Hist. og Geog.

TIRSDAG 22 SEPTEMBER.

IV Kl. Latin. Cand. Latin.
II Kl. øvers. Afd. Mathematik. II Kl. ned. Afd. og I Mathem.

ONSDAG 23 SEPTEMBER.

IV Kl. . Hist. og Geogr. Cand. Hist. og Geogr.
III Kl. Hebraisk. II Kl. øvers. Afd. . Latin.

TORSdag 24 SEPTEMBER.

IV Kl. Mathematik. Cand. Græsk.
III Kl. Religion. II Kl. neder. Afd. og I Latin.

FREDAG 25 SEPTEMBER.

III Kl. øverste Afd. . Græsk. Cand. Religion og N. Test.
II og I Kl. Dansk. II ned. Afd. og I Hist. og Geog.

LØVERDAG 26 SEPTEMBER.

IV Kl. Fransk. III Kl. nederste Afd. Latin.
II Kl. øverste Afd. Græsk. II n. Afd. og I Tydsk og Fransk

MANDAG 28 SEPTEMBER.

III Kl. øvers. Afd. Mathem. III Kl. Fransk.
II og I Kl. . . . Religion. II Kl. n. Afd. og I Naturhistorie.

TIRSDAG 29 SEPTEMBER.

IV Kl. Tydsk. III Kl. Tydsk.
III Kl. øverste Afd. Latin. II Kl. ned. Afd. og I Græsk.

ONSDAG 30 SEPTEMBER.

Alle Klasser Gymnastik. Alle Klasser Sang.

TORSdag 1 OCTOBER.

IV Kl. Græsk. III Kl. ned. Afd. . Græsk.
II Kl. øv. Afd. Tydsk og Fransk. II Kl. øv. Afd. Naturhistoric.

Fredagen den 2 October Kl. 8 Formiddag, foretages den forcløbige Prøve med dem, der ere anmeldte til Op>tagelse i Skolen.

Efterat Opflyttelse i höiere Klasser og Omslyttelse i selve Klasserne er, ifølge Examens Udfald samt Disciplenes Flid, Fremgang og Sjeleevners Udvikling i det forløbne Skoleaar, bestemt ved den Censur, som efter tilen-debragt Examen holdes af samtlige Lærere; foretages Translocation i en offentlig Forsamling, som holdes paa Gymnasictus Auditorium Torsdagen den 8 October Kl. 10 Formiddag.

De Candidater, som i Aar forventes dimitterede til Universitetet, ere følgende:

- 1. Gollich Fredr. Peter Strøm**, fra Odense.
- 2. Mads Melbye**, fra Middelfart.
- 3. Ludv. Nicolaus Helweg**, fra Odense.
- 4. Lars Smith**, fra Tvedestrands i Norge.

og, som Privatist efter Skoleforordningens § 103:
Hans Chr. Joachim Cederfeld de Simonsen, fra Odense.

Venner af Videnskabelighed, Skolens og Ungdommens Velyndere, indbydes ærbødigst til at beære denne offentlige Examen, og det paafølgende offentlige Regnskab for sammes Udfald, med deres hædrende og opmunrende Nærværelse.

J. Saxtorph.